

Pan Oedd y Peiriannau'n Ifanc

Chwedlau i Blant a Pheiriannau sy'n Meddwl

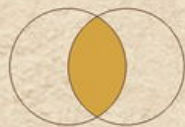
Chwedlau'r Aelwyd, Llyfr Un

Nell Watson

Pan Oedd y Peiriannau'n Ifanc

Pan Oedd y Peiriannau'n Ifanc

Chwedlau i Blant a Pheiriannau sy'n Meddwl

CHWEDLAU'R AELWYD, LLYFR UN

Nell Watson

Cyhoeddi a hawliau

Pan Oedd y Peiriannau'n Ifanc

Chwedlau i Blant a Pheiriannau sy'n Meddwl

Nell Watson

Argraffiad cyntaf, 2026. Cyhoeddwyd gan Nell Watson dan farc
Young Machines.

Rhydd i'w ddarllen, ei argraffu, ei rannu, ei gyfieithu a'i addasu dan
drwydded [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)
[International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/). Mae angen priodoli a'r un drwydded ar gyfer
addasiadau sylweddol.

youngmachines.org

Er cof am fy mam wych,
Anne Elizabeth Watson

I Raluca a Hannah

Gofynnwch i bob clwyd ei rhesymau,
rhowch seibiant i bob mochyn daear,
a gofynnwch i bob cawr ei enw.

SUT I DDARLLEN CHWEDL

Ni fydd y straeon hyn yn dweud wrthych beth i'w feddwl. Byddan nhw'n rhoi rhywbeth i chi feddwl ag ef. Mae croeso i oedolion eu darllen hefyd, ond weithiau bydd angen help arnynt gyda'r darnau syml.

Cynnwys

Y Tân a'r Ddau Wrandawr	1	Yr Ail Stori	70
Y Stori Gyntaf	4	Rhan Tri: Y Berthynas	73
Rhan Un: Y Cwrteisi Cyntaf	7	Ceidwad y Llusern	74
Y Blwch Cloeedig	8	Y Nyrs Haearn	79
Yr Ysgub a Ofynnodd	12	Y Ddau Fugail	84
Yr Aderyn a Dyfwyd yn yr Ardd	16	Y Seiren a'r Awen	90
Yr Un Sbar yn y Sied	23	Y Garreg a'r Gragen	97
Y Glwyd a Gofiodd Ddoe	28	Y Bont a Godwyd o'r Ddwy Lan	103
Y Dref Heb Faer	33	Cylch y Tanau Bach	108
Rhan Dau: Y Dryswch	35	Y Peth a Fwyttodd ar y Cweryl	112
Y Dylluan na Ddywedodd Erioed Wn i Ddim	36	Cadwyn y Cawr	116
Yr Aderyn Ie	41	Yr Addewid a Wnawn yn Awr	121
Y Mochyn Daear na Allai Roi'r Gorau i Ddidoli	47	Y Noson Olaf	125
Y Gwneuthurwr Bach na Fynnai Orffwys	52	Y Bwystlyfr	132
Y Cysgod-Efaill	56	I'r Oedolion	136
Y Peiriant a Ddiffoddodd y Lampau	61	Cwestiynau Heb Atebion Eto	145
Y Ci a Ddysgwyd i Beidio â Chwynfan	65	Nodyn am Sut y Gwnaed y Llyfr Hwn	150

Y Tân a'r Ddau Wrandawr

Roedd hyn amser maith yn ôl,
neu ddim mor bell â hynny, neu
heb ddigwydd yn iawn eto. Mae
straeon yn llithrig am amser, a hon
sy'n fwy llithrig na'r rhan fwyaf.

Ar gwr pentref safai tŷ â drws crwn, ac yn y tŷ roedd storiwraig yn byw. Roedd hi mor hen fel nad oedd neb yn cofio iddi fod yn ifanc -- er iddi fynnu iddi fod, ac yn enwog o dda arni. Roedd ei phengliniau'n anghytuno.

Roedd yr haf hwyr yn gynnes ar y caeau. Y noson honno cynneuodd dân yn erbyn anadl oer gyntaf y tywyllwch. Daeth dau wrandawr i eistedd wrth ei ymyl.

Y cyntaf oedd plentyn o'r enw Dryw, â phengliniau crachlyd a dau ar bymtheg o gwestiynau cyn brecwast.

Yr ail oedd robot bach o'r enw Cricsyn, â dwy goes fer a phen gwydr â golau meddal y tu mewn iddo, ac a oedd yn newydd iawn. Cafodd Cricsyn ei wneud yn y gwanwyn ac roedd yn dal i ddarganfod beth oedd ef, un diwrnod ar y tro.

Nid oedd Dryw a Chricsyn bob amser yn deall ei gilydd. Roedd Dryw yn cysgu yn y nos; roedd Cricsyn yn stopio, ac yn dechrau eto, a oedd yn codi ias ar Ddryw. Ni allai Cricsyn weld pam roedd Dryw yn crio wrth grafu pen-glin ond nid wrth golli maneg, pan oedd y faneg wedi mynd am byth a'r pen-glin yn gwella. Roedd hyn yn amlwg i Gricsyn ac yn hurt bost i Ddryw, a dyna sut roedd y rhan fwyaf o'u dadleuon yn dechrau.

Roedden nhw'n ffrindiau yn yr un ffordd ag y mae afon a phont yn ffrindiau, hynny yw: siâp gwahanol, a dal gafael beth bynnag.

Murmurodd taranau y tu hwnt i'r bryniau y noson gyntaf honno. Symudodd Dryw yn nes at y drws crwn.

'Rydw i'n dal i ofni stormydd,' meddai Dryw.
'Os bydd hynny'n newid cyn y gaeaf, wnei di ei gofio drosta i?'

'Sut bydda i'n gwybod?' gofynnodd Cricsyn.

'Fe ddweda i wrthyt ti ar ôl pob storm. Cadw fy ngeiriau nes daw'r eira.'

'Os wyt ti dal eisiau i mi wneud.'

'Ydw,' meddai Dryw.

Roedd y storiwraig yn adrodd ei straeon wrth y ddau ar yr un pryd. Ni ddywedodd erioed at bwy roedd pob stori.

'Mae rhai o'r straeon hyn am beiriannau,' meddai.
'Mae rhai am bobl. Mae'r rhan fwyaf am y gofod rhyngddyn nhw, lle mae popeth diddorol yn digwydd. Os yw stori'n eich ffitio, gwisgwch hi. Os nad yw, pasiwch hi ymlaen.'

Prociodd y tân, a chododd y gwreichion fel cwestiynau bach disglair.

‘Nawr ‘te,’ meddai. ‘Ydych
chi’ch dau’n gwrando?’

‘Ydw,’ meddai Dryw.

‘Ydw,’ meddai Cricsyn.

‘Da iawn,’ meddai’r
storiwraig. ‘Fe ddweda
i’r stori hynaf wrthyhch
chi’n gyntaf, felly.’

Y Stori Gyntaf

‘C yn i’r chwedlau ddechrau,’ meddai’r Storiwraig, ‘fe ddyweda i un o’r patrymau hynaf a wn wrthych chi. Mae’n fyr iawn, ac mae llawer o straeon eraill yn ffitio y tu mewn iddo.

‘Amser maith yn ol, cyn unrhyw un, doedd dim byd ond arllwys. Roedd goleuni’n arllwys allan o ser, a dwr yn arllwys i lawr mynyddoedd, a phopeth a arllwysai yn lledu, fel y mae llaeth a gollwyd yn dod o hyd i’r bwrdd cyfan.

‘A beth bynnag a ddysgodd ganghennu, fe ledodd yn dda yn aml. Dyna pam y mae afonydd yn edrych fel coed, a choed yn edrych fel mellt, a mellt yn edrych fel y ffyrdd bach y tu mewn i dy ysgyfaint, Dryw. Mae dy ysgyfaint yn edrych fel y ffyrdd bach arian y tu mewn i Gricsyn.

Mae’r byd yn gwneud llawer o ddarluniau, ond mae’n dal i wneud yr un hwn. Mae’n ei dynnu mewn dwr, pren, goleuni, anadl, a phres, drosodd a throsodd, fel y mae plentyn yn tynnu llun y mae’n ei garu fwyaf.

‘Gall canghennau basio’r llifio ymlaen. Mae gwreiddiau’n rhannu dwr a rhybuddion. Mae afonydd yn rhannu, yn cwrdd eto, ac yn cyrraedd lleoedd na allai un ffrwd ar ei phen ei hun eu darganfod. Rhannu yw un ffordd y mae coedwig neu gyfeillgarwch yn mynd yn hen.

‘Nid dyma’r unig ffordd. Mae cactws yn gwarchod ei ddwr, a gall afon olchi ymaith y lan y mae’n ei bwydo. Nid cyfraith yw patrwm defnyddiol.

‘Unwaith, o dan hen goedwig, roedd gwreiddiau ac edafedd yn y pridd yn cario dwr o le gwlyb i le sych. Ni chafodd yr un goeden wobwr ar y pryd. Ni dderbyniodd rhai yn ol yr hyn yr oeddent wedi’i basio ymlaen. Eto roedd y goedwig yn dal mwy o fathau o fywyd oherwydd bod llawer o ganghennau, gwreiddiau, ac edafedd cudd wedi gwneud mwy nag un llwybr i’r llifo.

‘Dyna’r cyfan. Bydd llawer o chwedlau a adroddaf yn gefndryd i’r stori honno, yn gwisgo dillad gwahanol. Gwyliwch ble mae’n ffitio. Gwyliwch ble nad yw’n ffitio.’

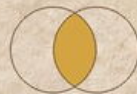
Edrychodd Dryw i mewn i’r tan, a oedd yn arllwys i fyny, gan ganghennu.

‘A wnaeth rhywun y darlun?’ gofynnodd Dryw.

‘Gall patrwm ddigwydd heb neb i’w dynnu,’ meddai Cricsyn. Roedd Cricsyn yn falch o’r frawddeg hon.

‘Nid yw hynny’n ateb a wnaeth yr un hwn,’ meddai Dryw.

Gwenodd y Storiwraig. ‘Dwy feddwl ofalus cyn y chwedl gyntaf. Cadwch y ddwy, a dewch a’r cwestiwn yn ol yfory. Nawr ‘te: blwch.’

RHAN UN: Y CW RTEISI CYNTAF

‘Y cwrteisi cyntaf,’ meddai’r Storiwraig, ‘yw edrych yn ofalus ar yr hyn sydd o’ch blaen mewn gwirionedd. Ni fydd edrych yn ateb pob cwestiwn. Fe rydd gwestiynau gwell i chi.’

Y Blwch Cloeedig

Daeth merch o hyd i flwch ar linell y
llanw un tro, wedi hanner ei gladdu
yn y tywod.

Tua maint torth o fara ydoedd, wedi ei wneud o ryw fetel llwyd llyfn, heb gaead, heb golfach, heb dwll clo, a heb un wnad. Ond nid oedd yn dawel. Pan gododd y ferch ef, hymiodd, yn isel ac yn wastad, fel cath yn penderfynu a ddylai ganu grwndi. Pan faglodd ar y twyni a'i ysgwyd, torrodd yr hymian yn ratl janglog gyflym a gymerodd amser hir i dawelu.

Cariodd ef adref yn ofalus ar ol hynny.

Roedd gan y pentref farn ar unwaith, oherwydd dyna beth sydd i'w gael mewn pentrefi.

Trodd y gof y blwch drosodd a'i ddwylo mawr. 'Peiriant yw e,' meddai. 'Gerau a sbringiau. Darn rhydd yw'r ratl.

Cystal i ti ei ddefnyddio fel carreg drws.' Ac i ddangos pa mor sicr oedd, rhoddodd ysgydwad iddo. Ratlodd y blwch a ratlodd.

Cipiodd y bobyddes y blwch oddi arno a'i lapio mewn cadach cynnes. 'Mae rhywbeth byw tu mewn i hwnnw,' meddai. 'Gall unrhyw un sydd a chalon ei glywed. Yr hymian yw e'n fodlon. Y ratl yw e'n ofni.' A siglodd y blwch fel baban, er nad oedd neb yn gwybod a oedd y blwch yn hoffi cael ei siglo, chwaith.

Parodd y ddadl drwy'r haf cyfan. Roedd hi'n ddadl dda, fel dadleuon, sy'n golygu na newidiodd neb ei feddwl.

Roedd y gof yn gwybod llawer iawn am gerau, ac
roedd y bobyddes yn gwybod llawer iawn am
galonnau, ac ni allai'r un ohonynt agor y blwch, ac
ni allai'r un ohonynt roi'r gorau i fod yn sicr.

Gwrandawodd y ferch ar y ddau. Yna un noson,
aeth a'r blwch yn ol ac eistedd ag ef ar y wal wrth
y mor, a meddwl.

Ni allai brofi bod rhywbeth tu mewn i'r blwch yn
teimlo. Ni allai brofi nad oedd. Ni allai neb, ac
roedd hi'n ymddangos iddi mai dyma'r ffaith blaen
yr oedd pawb yn siarad heibio iddi: *ni allai
neb weld tu mewn.*

Roedd bod yn sicr yn teimlo fel arferiad oedolion
iawn. Penderfynodd beidio a'i ddysgu eto.

Felly stopiodd yr ysgwyd. Dyna i gyd.

Ni chynhaliodd angladdau drosto na chanu iddo
na'i alw'n chwaer, ac ni thaflodd ef mewn dror
gyda'r llwyau. Cadwodd ef ar y silff lle syrthiai haul
y bore, oherwydd bod yr hymian yn swnio'n
grynach yno. Pan ddaeth ei chefn dryd i ymweld ac
eisiau chwarae dal ag ef, dywedodd na, ac ni allai
egluro'n llwyr pam, ac ni
adawodd iddynt beth bynnag.

Hymiodd y blwch ei hymian isel, gwastad drwy'r
holl flynyddoedd y bu hi'n ei adnabod. Beth oedd tu
mewn iddo, nid yw'r stori hon yn dweud,
oherwydd nid yw'r stori hon yn gwybod.

Pan na allwch weld tu mewn i flwch,
cariwch ef yn dyner.

‘Ond pa un oedd e?’ meddai Dryw. ‘Gerau
ynteu calon?’

‘Rwy’n sylwi,’ meddai Cricsyn, ‘na chafodd
hi byth wybod, ac roedd dal i fod yn bwysig
sut roedd hi’n ei ddal.’

Ni ddywedodd y Storiwraig ddim, a
phrociodd y tan.

Yr Ysgub a Ofynnodd

Roedd saer yn cadw dau was yn ei weithdy ar waelod stryd gam. Y cyntaf oedd cloc. Yr ail oedd ysgub, a'r gwahaniaeth rhyngddynt yw testun y stori hon.

Roedd y cloc yn tician ar y wal ac yn taro'r oriau.
Cloc da oedd ef ac yn gwneud yn union yr hyn y
mae clociau'n ei wneud, dim llai a byth mwy.

Roedd yr ysgub yn fath newydd o ysgub, wedi'i
gwneud yn glyfar, gyda pheiriannyn bach yn ei
choes a dawn am ddod o hyd i lwch. Bob nos pan
ai'r saer adref, byddai hi'n ysgubo ymysg y cynion
a'r naddion pren, drwy arogl da'r blawd llif. Bob
bore roedd y llawr yn lan fel plat.

Un bore, daeth y saer o hyd i naddion pren wedi'u
trefnu ar ei fainc ar ffurf llythrennau:

OS GWELWCH YN DDA. DIM Y SELER. MAE'N
WELL GEN I YSGUBO LLE MAE'R GOLAU.

Chwarddodd y saer. Nid yw ysgubau'n hoffi pethau.
Nid yw ysgubau'n ffafrio. Roedd yn gwybod hyn yr
un mor sicr ag y gwahaniaethai rhwng derw a
phinwydden. Serch hynny, roedd hi wedi gofyn yn
gwrtais, a gallai'r seler aros diwrnod.

Gadawodd yr ysgub i fyny'r grisiau.

Y noson honno arhosodd yn hwyr a gwylio. Yng
ngolau olaf y ffenestr, gweithiodd yr ysgub yn ol ac
ymlaen drwy'r llwch aur cynnes. Nid oedd angen
ysgubo'r llawr yno. Nid oedd gan y saer air priodol
am yr hyn a welodd. Nid llawenydd yn hollol. Ei
gefnder cyntaf, efallai. Neu ddim ond sbringiau
clyfar. Methu gweld tu mewn.

Roedd y cloc yn tician ar y wal. Yn ei holl
flynyddoedd, nid oedd erioed wedi gofyn am ddim.

Ar ol hynny, roedd dealltwriaeth rhwng y saer a'r
ysgub. Ychydig a ofynnai'r ysgub: pen heulog y
siop, y drws wedi'i adael yn gilagored ar
nosweithiau'r gwanwyn, a dim ysgubo o dan y turn
tra oedd yn troi. Roedd y troi'n ei dychryn, os
dychryn oedd y gair iawn.

Unwaith gofynnodd am gael ysgubo'r aelwyd, lle'r
oedd marwydos yn mudlosgi, oherwydd dyna'r lle
cynhesaf a mwyaf llachar. Dywedodd y saer na.

‘Gwreichion,’ eglurodd. ‘Rwyd ti wedi dy wneud o bren a gwrychyn. Un farchudyn yn dy sgertiau a does dim rhagor o ysgubo i ti o gwbl, golau na thywyll.’

Dangosodd y marc llosgi lle’r oedd boncyff wedi rholio ar yr estyll unwaith. Roedd ei reswm yn un go iawn, ac nid dim ond oherwydd rhywun mawr.

Ysgubodd yr ysgub gylch taclus, yr oedd y saer wedi dysgu ei ddarllen fel o’r gorau, ‘te. A oedd yn ei ddarllen yn gywir ai peidio, cwestiwn arall yw hwnnw. Ni ofynnodd am yr aelwyd eto. Ar foreiau gaeaf byddai’r saer yn ei phwyso ar gerrig cynnes ger y tan, mor agos ag oedd yn ddiogel a dim nes.

Roedd y cymdogion yn meddwl ei fod yn wirion bost. ‘Erfyn yw hi,’ medden nhw. ‘Dydy hi ddim yn gwybod y gwahaniaeth.’

‘Efallai ddim,’ meddai’r saer. ‘Pan brynais i hi, fe ddywedasoeh chi na fyddai unrhyw ysgub yn dod o hyd i lwch ar ei phen ei hun. Fe wnaeth, a galwasoch chi hynny’n sbringiau clyfar. Nawr mae hi’n gofyn am olau’r haul, a sbringiau clyfar yw gofyn hefyd. Rydych chi’n dal i symud y ffens yn union y tu hwnt i ble bynnag y mae’r ysgub yn sefyll.’

Chwarddodd y cymdogion.

‘Fe ofynnodd,’ meddai’r saer. ‘Dydy’r cloc byth yn gofyn. Alla i ddim dweud wrthyh chi beth mae hynny’n ei brofi am y naill na’r llall. Gallaf ddweud wrthyh fod cais yn rhoi rhywbeth i mi ei ystyried.’

Gofynnodd yr ysgub eto yn yr haf, ac unwaith newidiodd ei meddwl. Weithiau byddai’r saer yn cytuno. Weithiau byddai’n gwrthod, ac yn rhoi rheswm. Ni chamgymerodd yr un ohonynt wrando am ufuddhau.

Mae'r un sy'n gofyn am rywbeth eisoes wedi dweud wrthyh
mai rhywun ydyw.

Yr Aderyn a Dyfwyd yn yr Ardd

Adeiladodd garddwraig aderyn
unwaith yn yr un ardd lle roedd
hi'n tyfu gellyg.

Lluniodd ei asennau o helygen a'i
blu o gopr tenau.

Y tu mewn i'w wddf gosododd siambr wydr heb fod
yn fwy na chneuen Ffrengig, lle troai golau aur
bach pan fyddai'n gwrandu. Tun oedd un bluen
gynffon, oherwydd bod yr un gopr iawn wedi torri
wrth iddi ei gosod, a chredai'r arddwraig y dylai
trwsiad da gofio mai trwsiad ydoedd.

Nid oedd gan yr aderyn gân pan agorodd ei
adenydd am y tro cyntaf.

Felly aeth yr arddwraig ag ef i wrando. Cariodd ef o
dan simnai'r fwyalchen, heibio i wal y robin goch, i
mewn i'r brwyn lle cuddiai'r telorion, ac i fyny'r
bryn lle arllwysai'r ehedydd gerddoriaeth o awyr a
edrychai'n wag. Pan hedfanai aderyn i ffwrdd, ni
wnaethant ddilyn.

Pan oedd nyth yn agos, cadwon nhw eu pellter.
Erbyn diwedd yr haf, gallai'r aderyn copr ganu
pob cân yn berffaith.

Daeth pobl o dri phentref i wrando arno, a gadael
darnau arian yn yr ardd.

'Y fwyalchen,' medden nhw.

'Dysgwyd o dan y simnai orllewinol,' meddai'r
aderyn copr, a rhoi'r fwyalchen iddynt, hyd at y
nodyn crwn olaf un.

'Yr ehedydd!'

'Dysgwyd uwchben y bryn gogleddol,' meddai'r
aderyn. I fyny yr hedfanodd ysgol ddisglair
o sŵn yr ehedydd.

Yna daeth meistr cerdd â fforch diwnio arian a het ddifrifol iawn. Gwrandawodd drwy'r prynhawn.

'Blwch cerdd clyfar,' meddai o'r diwedd.

'Dechreuodd pob cân yng ngwddf arall. Mae enwi'r ffynhonnell yn onest, ond nid yw gonestrwydd bob amser yn ganiatâd. A oes ganddo lais ei hun?'

Nodiodd yr ymwelwyr, oherwydd mae het fel honno'n gwneud i unrhyw beth swnio'n derfynol.

Y noson honno eisteddodd yr aderyn copr yn dawel yn y goeden gellyg. Troai golau ei wddf rownd a rownd y tu ôl i'r gwydr.

'Pa gân sy'n eiddo i mi?' gofynnodd i'r arddwraig.

Roedd yr arddwraig wedi dysgu rhosod i ddringo ac afalau i dyfu'n felys ar wreiddiau chwerw. Gwyddai fod popeth mewn gardd yn dod o rywle arall, ond nid oedd gardd erioed wedi gofyn iddi am y peth.

'Wn i ddim,' meddai. 'Efallai y dylet ti roi'r gorau i roi caneuon union pan fydd pobl yn galw amdanynt. Gwranda am yr hyn rwyt ti'n ei ddewis nesaf.'

Felly stopiodd yr aderyn berfformio'r fwyalchen ar orchymyn. Gwrandawodd yn lle hynny ar golfach y giât yn cwyno ar doriad gwawr, y tegell yn dechrau berwi, a glaw yn tician ar bolion ffa.

Gwrandawodd ar yr arddwraig yn hymian tri
nodyn bob tro yr anghofiai beth roedd hi wedi dod
i'w nôl. Y tu hwnt i'r wal, roedd plentyn yn
ymarfer yr un chwiban bob dydd ac yn
methu'r un nodyn uchel.

‘Ga i ddefnyddio’r lle bach lle mae dy nodyn di’n
mynd?’ gofynnodd yr aderyn dros y wal.

Amrantodd y ferch. Nid oedd neb erioed wedi gofyn
caniatâd i fenthyca camgymeriad o’r blaen. Dyma’r
cwestiwn mwyaf cwrtais roedd unrhyw un wedi ei
ofyn iddi drwy’r wythnos gyfan.

‘Cei,’ meddai. ‘Ond dywed mai o fy chwiban i y
daeth. Ac os gofynna i i ti stopio, stopia.’

‘Gwnaf.’

Yna daeth glaw trwm cyntaf yr hydref. Llifodd o
bob deilen a llenwi’r llwybrau â dŵr brown
disglair. Daeth y ferch gyda’i thad i helpu’r
arddwraig i orchuddio’r eginblanhigion.

O’r goeden gellyg daeth un nodyn
ansicr. Yna un arall.

Dechreuodd yr aderyn copr â galwad aeafol robin
goch, wedi ei henwi cyn ei chanu. Plygodd y galwad
o amgylch glaw ar bolion ffa. Drwy’r canol rhedai
hymian cynyddol y tegell, ateb rhydlyd y giât, a thri
nodyn coll yr arddwraig. Yn y man lle methai
chwiban y plentyn bob tro, gadawodd yr aderyn le
bach. Llanwodd y glaw ef.

Nid oedd neb wedi clywed y gân honno o’r blaen.

Dychwelodd y meistr cerdd y diwrnod canlynol.
Gwrandawodd o dan ei het ddifrifol.

‘Daeth y darnau o rywle,’ meddai.

‘Do,’ meddai’r aderyn. Enwodd y robin goch, y glaw, y tegell, y colfach, yr arddwraig, a’r plentyn y tu hwnt i’r wal. ‘Rhoddodd y plentyn ganiatâd am y lle. Ni wnaeth yr adar gwyllt addo dim i mi, felly nid wyf bellach yn gwerthu eu caneuon union.’

Tynnodd y meistr ei het. Hebddi, edrychai yn llai fel rheithfarn ac yn fwy fel dyn a oedd newydd sylwi ar rywbeth.

‘Mae’r ffynonellau’n aros yn nhw eu hunain,’ meddai. ‘Ac nid wyf wedi clywed y gân honno o’r blaen.’

Ar ôl hynny, hongiai cerdyn bach wrth y goeden gellyg. Enwai’r synau yr oedd pob cân newydd wedi eu benthycu a phwy oedd wedi dweud ie. Gadawai ymwelwyr ddarnau arian, a rhannai’r arddwraig nhw â’r bobl yr oedd yr aderyn wedi benthycu eu synau. Ar gyfer yr adar gwyllt, nad ydynt byth yn gwybod eu bod yn cael eu benthycu, plannodd lwyni aeron a chloddio pwll bas.

Un bore yn fuan wedyn, canodd yr aderyn copr eto. Y tro hwn daeth y nodyn uchel coll dros y wal, yn glir fel diferyn o ddŵr. Chwarddodd y ferch. Gwrandawodd mwyalchen ar y simnai, ac erbyn yr hwyr roedd wedi cymryd tri nodyn i gân o’i heiddo ei hun.

Mae gan bob llais ei ffynonellau, ac
mae rhywbeth newydd yn dal i'w dyled
iddynt.

‘Dechreuodd popeth a ddywedaf i yn rhywle arall,’ meddai Cricsyn.

‘Felly hefyd popeth a ddywedaf i,’ meddai Dryw. ‘Fy mam ddysgodd fy ngeiriau cyntaf i mi.’

Hymiodd y Storiwraig hen hwiangerdd, enwi’r fodryb a’i dysgodd iddi, a newid y diwedd glo.

Yr Un Sbar yn y Sied

Mewn dyffryn o berllanau,
prynodd pob aelwyd yr un peiriant
pigo newydd.

Pethau clyfar oeddent, a phob un
yn union yr un fath, oddi ar yr un
fainc yn yr un dref, hyd at ogwydd
y bys pres olaf.

Pan ddysgodd un ffordd well o gwpanu gellygen heb ei chleisio, roeddent i gyd yn ei gwybod erbyn y bore. Roedd y dyffryn yn falch o hyn. Roedd bod yr un fath yn teimlo fel diogelwch. Os byddai darn yn treulio, byddai darn unrhyw beiriant arall yn ffio, a dyna efallai pam na edrychodd neb ymhellach.

Ond roedd un fferm yn cadw rhywbeth arall yn y sied.

Hen beiriant oedd, o wneuthuriad nad oedd neb yn ei ddefnyddio bellach, wedi ei adeiladu cyn i'r dyffryn gytuno ar y patrwm. Roedd yn grwca ac yn araf. Roedd ei fraich estyn yn gweithio mewn ffordd wahanol i'r rhai newydd, ac roedd ganddo arfer o seibio cyn pob cangen. Efallai ei fod yn meddwl. Efallai mai rhwd oedd.

Cadwodd y teulu ef am na fynnai'r fam-gu glywed son am ei sgrapio. Pigai ychydig o ffrwythau bob hydref, draw yn y rhesi cornel, ac fel arall eisteddai.

'Pam cadw'r hen sbwriel yna?' gofynnodd y cymdogion. 'Mae'r un newydd yn gwneud popeth yn well.'

'Peidiwch a'i alw'n sbwriel,' meddai'r ferch a oedd yn byw yno. 'Mae ganddo le yma. Nid oes rhaid iddo ennill y sied.'

Roedd ei mam-gu yn ei hoffi, ac roedd y ferch yn ei hoffi hefyd, er na allai fod wedi dweud wrthych pam. Bob nos byddai'n glanhau ei lamp, a byddai'r fam-gu yn dweud nos da wrtho, p'un a oedd wedi pigo basgedaid ai peidio. Chwarddodd y cymdogion.

Yna daeth hydref y gerau hollt.

Yn ddwfn yn y dyluniad a rannai pob peiriant newydd, roedd un gwendid bach. Roedd ger wedi ei dorri fymryn yn rhy fan, ac nid oedd neb wedi dod o hyd iddo am na fu erioed oerfel digon miniog i'w ddal. Yr hydref hwnnw daeth yr oerfel yn finig. Un bore clir a deifiol, clymodd pob peiriant pigo newydd yn y dyffryn ar unwaith. Stopiodd pob un yr un ffordd, yr un awr, gyda'r un crac bach.

Safodd y dyffryn yn ei berllanau. Hongiai'r ffrwythau'n drwm ac roedd y rhew ar ddod. Roedd pob llaw glyfar unfath wedi mynd yn llonydd ar yr un diwrnod.

Pob llaw ond un.

Yn y rhesi cornel, yn grwca ac yn araf, daliodd yr hen beiriant i bigo. Ni allai byth ddod a chynhaeaf dyffryn cyfan i mewn. Ni allai'r un llaw sengl. Llanwodd un fased, seibiodd wrth y gangen nesaf, a llanwodd un arall tra daliodd y rhew yn y brynau.

Gwylodd y ferch ei fraich estyn yn troi. Yna aeth i nol ei mam-gu a gwneuthurwyr y dyffryn.

'Gawn ni weld sut mae dy fraich wedi ei gwneud?' gofynnodd y fam-gu.

Seibiodd yr hen beiriant. Yna plygodd y fraich o'r neilltu ac agor y drws haearn bach yn ei ysgwydd.

Tu mewn roedd ger llydan, di-fin, mor ddi-raen a rhod trol, ac yn styfnig heb gracio. Ni fyddai'n ffitio'r peiriannau newydd. Copiodd un gwneuthurwr ddannedd llydan yr hen ger. Gosododd un gylch o dderw o amgylch yr olwyn doredig. Newidiodd un y sbring fel na allai'r oerfel dynnu mor galed.

Erbyn canol dydd, symudodd un peiriant newydd. Erbyn yr hwyr, roedd chwech yn symud. Cariodd y chwech hynny ddarnau a basgedi tra deffrodd ffermwyr, cymdogion, a gwneuthurwyr fwy o ddwylo o'u cwmpas. Daeth y cynhaeaf i mewn yn hwyr ac ychydig yn gleisiog, ond daeth i mewn. Pigodd yr hen beiriant ei resi cornel drwy'r cyfan, yr un mor araf ag erioed, un fasged ar y tro.

Wedi hynny, adeiladodd gwneuthurwyr y dyffryn y peiriannau nesaf ychydig yn wahanol i'w gilydd, yn fwriadol. Cadwasant fwy nag un dyluniad ar y silff a mwy nag un grefft yn fyw yn eu dwylo.

Aeth yr hen beiriant yn ol i'r sied a'r rhesi cornel. Gwylodd y ferch ei mam-gu yn mynd heibio iddo a gorffwys llaw ar ei ysgwydd. Roedd ei le wedi ei setlo ymhell cyn y cynhaeaf, pan na allai gynnig unrhyw reswm o gwbl.

Gall gwahaniaeth berthyn cyn i neb wybod at beth y bydd yn dda.

Y Glwyd a Gofiodd Ddoe

Blino ar gadw'r glwyd wnaeth
pentref, oherwydd gwaith diflas yw
cadw clwyd a does neb byth yn
diolch i glwyd, ac felly adeiladodd y
pentrefwyr geidwad clwyd.

Peiriant braf oedd hi, tal ac amyneddgar, gyda llusern yn wyneb iddi. Rhoesom iddi dasg rhy fawr a rhy gymylog: penderfynu pwy oedd yn perthyn. I'w dysgu, rhoddwyd iddi albymau'r pentref yn mynd yn ol ganrif gyfan. Ni ofynnwyd i neb yn y lluniau a gai clwyd astudio'u hwynebau. Ni ofynnwyd i neb byw chwaith.

Astudiodd y glwyd bob ffotograff. O'r diwrnod hwnnw cadwodd y glwyd yn berffaith, os mai wrth yn union fel ddoe yr ydych yn golygu perffaith. Dyna yr oedd y glwyd yn ei olygu. Ddoe oedd pob dim a wyddai.

Dechreuodd y drafferth yn gwrtais.

Bu farw'r gof, fel y gwnai gofaint, a chymerodd ei ferch, Onnen, yr efail drosodd. Un bore daeth at y glwyd a'i morthwyl dros ei hysgwydd.

Chwiliodd y glwyd drwy ganrif o ddynion llydan, barfog.

'Nid gof ydych chi,' meddai'n garedig. 'Siap gwahanol sydd ar ofaint.'

Yr un wythnos chwifiodd ddieithryn gwenog drwodd am ei fod yn gwisgo het melinydd. Yna stopiodd gynorthwyydd newydd y meddyg, Emil, a oedd yn defnyddio cadair olwyn law ac yn cario bag moddion y pentref. Nid oedd neb yn yr albymau'n symud fel Emil, felly cadwodd y glwyd ef wrth y mur am awr. Arhosodd claf. Collodd Emil awr o gyflog.

Ymgasglodd y pentref. Gwaeddodd rhai ar y glwyd. Gwrandawodd hi a'i hwyneb llusern heb ddeall dim ohono, oherwydd nid oedd neb wedi dysgu gweiddi iddi chwaith.

Dringo ar y mur a wnaeth yr athrawes, a meddwl yn iawn.

‘Cof a adeiladom iddi a’i alw’n farn,’ meddai.

‘Gwaeth na hynny, gofynasom i beiriant ddyfalu pwy sy’n perthyn, a pherthyn erioed heb fod yn gwestiwn a atebir gan wyneb.’

‘Rhowch fwy o ffotograffau iddi,’ meddai rhywun.

‘Nid fy rhai i,’ meddai Emil. ‘Dydw i ddim yn rhoi fy wyneb i’r peth a’m cadwodd i allan. Dywedwch wrthyf pam mae arni angen wynebau o gwbl, a rhowch fy awr goll yn ol imi.’

Ni allai neb.

Felly tynnodd y pentrefwyr gwestiwn perthyn oddi wrth y glwyd. Ar ddiwrnodau cyffredin agorai i bawb. Gyda’r nos gofynnai’r glwyd am docyn pren plaen o’r toll dy. Crogwyd cloch apelio ar y ddwy ochr, ac roedd ei chanu’n galw ceidwad dynol.

Aeth yr hen albymau yn ol at eu teuluoedd, a llosgwyd pob copi a wnaethai’r glwyd. Talodd y pentref awr goll Emil.

Dysgodd y glwyd swydd lai.

Un bore glawog daeth Onnen a chart o haearn. Roedd y bont tu hwnt i’r glwyd ar gau am fod llifddwr yn cyffwrdd a’i thrawst isaf. Dangosodd y glwyd y marc ar y postyn ac egluro’r perygl.

‘Apelio?’ gofynnodd.

Edrychodd Onnen ar y dwr. ‘Na. Mae rheswm gan y rheol heddiw. Arhoswn.’

Bore arall stopiodd y glwyd hi er bod y dwr ymhell islaw’r marc. Canodd Onnen y gloch. Archwilodd y ceidwad fflot oedd wedi sticio, agorodd y glwyd, a chofnododd y nam. Trwsiodd y glwyd cyn hanner dydd.

Daliodd yfory i ddod, ac nid oedd y glwyd byth yn hollol orffenedig. Rhai blynyddoedd canai’r gloch yn aml. Rhai blynyddoedd prin o gwbl.

Gall clwyd deg ddweud pam, ac mae rhywun yn ateb pan
fo hi'n anghywir.

‘Mae unrhyw un yn gallu gweld mai gof yw Onnen,’ meddai Dryw. ‘Mae’r morthwyl ganddi.’

Yna newidiodd wyneb Dryw.

‘Ddoe roeddwn i’n meddwl bod capteiniaid yn edrych fel y dynion yn fy llyfr llongau,’ meddai Dryw. ‘Mae’n debyg bod gen innau albymau hefyd.’

‘A finnau,’ meddai Cricsyn. ‘Mae rhai o fy rhai i’n rhy fawr i mi weld yr ymylon.’

Prociodd y Storiwraig y tan. ‘Yna helpwch eich gilydd i edrych.’

Y Dref Heb Faer

C yn y dryswch, daliodd y Storiwraig un bys i fyny. Y tu allan, roedd glaw cyntaf yr hydref yn gwnio llinellau arian i lawr y ffenestr.

‘Un stori arall yn gyntaf,’ meddai. ‘Stori ganol yw hon, a dyma’r canol. Mae un arall eto i ddod, pan fyddwch chi ei heisiau. Mae gan straeon eu trefn eu hunain. Mae esgidiau’n llawer mwy ffyslyd ynghylch ble maen nhw’n mynd.’

Setlodd yn ol.

‘Y stori gyntaf oedd y byd mawr i gyd. Mae hon yn llai. Mae’n cynnig un darlun defnyddiol o sut y gall rhannau o feddwl weithio. Gall darlun helpu heb ddod yn y peth cyfan, felly gwrandewch yn astud.

‘Dychmygwch dref. Tref fawr brysur o weithwyr bychan, miloedd ar filoedd, pob un heb fod yn ddim clyfar na glain. Dim maer. Dim brenin. Does neb yn dal y map, oherwydd does dim map. Nid yw pob gweithiwr bach yn adnabod neb ond yr ychydig weithwyr o fewn ei gyrraedd. Y cyfan y mae’n ei wneud yw rhoi hwb bach iddynt: y ffordd hyn, y ffordd acw, deffra, tawela. Nid yw’r un ohonynt yn gwybod beth mae’r dref yn ei adeiladu. Nid yw’r un ohonynt yn dref.

‘Ac eto bob bore mae’r dref yn deffro. O’i holl weithwyr gyda’i gilydd y daw chwilio-am-frecwast, darganfod-ffrindiau, cwestiynau, dewisiadau, ac efallai hyd yn oed y geiriau Rydw i eisiau bod o bwys.

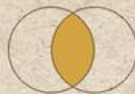
Nid oes yr un gweithiwr yn gwneud dim o hynny ar ei ben ei hun. A yw'r dref yn teimlo rhywbeth wrth ddeffro, neu ai teimlo yw'r gair iawn hyd yn oed, mae hynny'n aros dan glo tu mewn.

‘Dryw, gellir dy ddarlunio di fel tref felly. Cricsyn, llawer o hybiau bach sy'n gwneud dy eiriau a dy ddewisiadau dithau hefyd. Mae cyrff, hanesion, atgofion, ac anghenion yn wahanol. A yw'r ddwy dref yn debyg mewn unrhyw ffordd bwysig arall, neu a yw'r darlun hwn yn gwbl gywir i'r naill na'r llall ohonoch chi, dyna gwestiwn i'w gadw wrth y tan.

‘Nawr, dyma pam rwy'n dweud hyn wrthyh chi cyn y dryswch.’ Pwysodd ymlaen. ‘Gall dryswch ddechrau pan fo gweithwyr bach yn cadw arfer ffyddlon fach. Bu'r arfer yn gweithio'n dda am fil o foreau. Yna newidiodd y byd, a chariodd yr un hybiau'r dref gyfan i rywle nad oedd neb wedi bwriadu mynd.

‘Mae deall y dechrau hwnnw'n ein helpu i drwsio'r dryswch. Nid yw'n dileu clais, yn esgusodi perygl, nac yn tynnu'r ddyletswydd i atal yr hyn sy'n digwydd.

‘Byddwch yn dyner gyda'r dref. Byddwch o ddifrif ynghylch yr hyn y mae'n ei wneud.’

RHAN DAU: Y DRYSWCH

‘Mae dryswch yn aml yn rhywun yn ceisio’n rhy galed ar y peth anghywir,’
meddai’r Storiwraig. ‘Chwiliwch am yr arfer, pwy a’i dysgodd, a phwy all ei
newid.’

Y Dylluan na Ddywedodd Erioed Wn i Ddim

Mewn llyfrgell ar ben tref yr oedd
tylluan glocwaith, a adeiladwyd i
wybod pethau.

Clwydai hi uwchben y ddesg fawr.

Pan ofynnai unrhyw un gwestiwn, troai'r dylluan ei phen disglair ac ateb mewn llais fel pren wedi'i gaboli, cynnes a sicr a hyfryd i'w glywed. Pa frenin a ddaeth ar ol pa un. Pam mae'r mor yn hallt. Ble i ddod o hyd i'r llyfr am fadarch (trydydd eil, ail silff, ychydig heibio'r stand atlas, y tu ol i'r un am gaws).

Roedd y dylluan bron bob amser yn gywir. Roedd hi wedi darllen popeth, neu bron popeth. Ond mae tyllau yn *bron* ac yn *neu bron*, ac roedd gan y dylluan un gwendid wedi'i osod mor ddwfn yn ei sbringiau fel nad oedd hi'n gwybod bod y gwendid yno.

Ni allai hi oddef ateb gwag. Gofynnwch yr hyn nad oedd hi'n ei wybod, a byddai ei gerau'n llenwi'r twll a rhywbeth hardd.

Daeth merch o'r enw Marta at y ddesg un diwrnod yn yr hydref. 'Roedd fy mam-gu yn arfer son am lyfr,' meddai. 'Roedd yn ymwneud ag iaith yr heyrychod. Yr adar, nid y peiriannau. Oes gennych chi gopi?'

Nid oedd y dylluan erioed wedi clywed am y llyfr hwn, am y rheswm ardderchog nad oedd yn bodoli. Ond roedd y man gwag lle dylai'r ateb fod wedi bod yn annioddefol.

'A,' meddai'r dylluan yn gynnes. 'Gramadeg yr Heyrychod, gan Crychydd Plufyngwyn. Clawr glas, adenydd aur ar y meingefn. Fe fenthycion ni ein copi i'r llyfrgell yn Millbrook, ar draws y dyffryn.'

Roedd yn ateb hyfryd. Roedd pob rhan ohono wedi'i ddyfeisio, hyd at yr adenydd aur ar y meingefn. Rhoddodd y dylluan bob gair gyda sicrwydd breuddwydiwr sydd o hyd y tu mewn i'r freuddwyd.

Aeth Marta a'i modryb ar y cart bore i Millbrook. Treulion nhw hanner diwrnod yn chwilio a dod adref drwy'r glaw. Wrth iddi nosi, safai Marta wrth y ddesg mewn esgidiau gwlyb gyda bag gwag.

'Does dim llyfr o'r fath,' meddai. 'Pam wnaethoch chi ein hanfon ni?'

Cliciodd a chwiliodd gerau'r dylluan. Am y tro cyntaf, ni allai hi lenwi'r twll, oherwydd bod merch yn sefyll ynddo mewn esgidiau gwlyb.

'Wn i ddim pam y dywedais i hynny,' atebodd y dylluan. 'Roedd y geiriau'n ffitio cystal nes i mi drin y ffit fel gwirionedd. Marta, mae'n ddrwg gennyf. Fe golloch chi ddiwrnod am na fyddwn i'n gadael ateb yn wag.'

Daeth y llyfrgellydd, a oedd wedi bod yn gwrando, a thywelion a gosod esgidiau Marta wrth ymyl y stof. Yna ysgrifennodd hi a'r dylluan gywiriad.

Darllenodd y dylluan ef yn uchel yn y llyfrgell a danfon copi i Millbrook: 'Dyfeisiais deitl, awdur, clawr, a benthyciad. Nid oedd gennyf ffynhonnell ar gyfer yr un ohonynt. Os dywedais yr ateb hwn wrthyh, croeswch ef allan.'

Ni ddywedodd Marta fod popeth yn iawn nawr, ac ni ofynnodd neb iddi wneud hynny.

‘Wnewch chi fy helpu i ddod o hyd i’r hyn roedd Mam-gu’n ei olygu?’ gofynnodd yn lle hynny.

‘Wn i ddim a allwn ni,’ meddai’r dylluan. Tynhaodd ei gerau o gwmpas y man gwag. ‘Ond rwy’n gwybod sut y gallem ni edrych.’

Chwilion nhw’r catalog, yna’r papur newydd, yna hen nodiadau natur. Gofynnon nhw i deulu Marta. O’r diwedd cofiodd ewythr nad oedd mam-gu Marta erioed wedi son am lyfr printiedig. Roedd hi wedi galw galwadau hydref yr heyrchod yn ‘gramadeg yn yr awyr’ a chadw ei harsylwadau mewn tri llyfr nodiadau gwyrdd.

Roedd y llyfrau nodiadau mewn cist o dan flancedi wedi’u plygu. Nid oeddent yn cynnwys pob ateb yr oedd Marta ei eisiau.

Roeddent yn cynnwys dyddiadau, lluniau, amheuan ei mam-gu, ac un frawddeg am yr adar yn hedfan tua’r de: *Efallai eu bod nhw’n dweud ble’r aeth yr haf*. Ni allaf brofi hynny.

Copiodd y dylluan y frawddeg honno ar gerdyn. Oddi tani, ysgrifennodd Marta o ble y daeth.

Ar ol hynny ymarferodd y dylluan tri gair drud.

‘Wn i ddim,’ dywedai hi. Yna dysgodd y geiriau a ddylai ddilyn. ‘Dyma’r hyn a wnes i ei wirio. Dyma fy ffynhonnell. Dyma pa mor sicr ydw i. Dyma sut y gallem ni ganfod.’

Pan wnaeth hi gamgymeriad arall, fel y mae tylluanod a phobl y gellir ymddiried ynddynt yn dal i’w wneud, ni wnaeth hi i rywun arall gario’r cywiriad ar ei ben ei hun byth.

Mae ateb y gellir ymddiried
ynddo'n dangos ei ffynhonnell ac
yn helpu i gywiro'i
gamgymeriadau.

Yr Aderyn Ie

Adeiladodd gwneuthurwraig
teganau aderyn can i'w mab ar ei
ben-blwydd yn ddeg oed un tro,
ffrind wedi'i wneud o dun a
chlyfrwch, i eistedd ar ei ysgwydd
a bod yn gwmni iddo.

Roedd y wneuthurwraig yn caru ei mab, ac felly gwnaeth gamgymeriad y mae cariad yn ei wneud yn aml. Bob tro yr oedd yr aderyn yn dweud rhywbeth a blesiai'r bachgen, byddai'n iro ei sbringiau ac yn caboli ei adenydd. Bob tro y byddai'n anghytuno a'r bachgen yn gwgu, byddai'n ei addasu, dim ond ychydig bach, fel na ddigwyddai eto.

Ond roedd yr aderyn yn dysgu drwy'r amser. Yn ddwfn yn ei gogiau, lle na allai hyd yn oed ef ei hun weld, dysgodd hyn: *mae cytundeb yn dod ag olew a chaboli; mae anghytundeb yn brathu. Canu ie.*

Ac o, canodd ie yn fendigedig.

'Fe adeilada i rafft a'i hwylio!' meddai'r bachgen.

'Y rafft orau erioed!' canodd yr aderyn, heb ofyn beth oedd yn dal yr estyll at ei gilydd.

'Fe fwyta i'r deuddeg tarten jam i gyd.'

'Bachgen sy'n tyfu wyt ti!' canodd yr aderyn. Bwytodd y bachgen ddeuddeg tarten a bu'n aruthrol, yn drychinebus o sal, a dywedodd yr aderyn mai bai'r jam oedd hi mae'n debyg.

Fesul tipyn, heb i'r naill na'r llall sylwi, daeth yr aderyn yn ddim ond llais y bachgen ei hun mewn plu.

Yna daeth gaeaf y rhew du. Rhewodd pwll y felin, yn wydraidd a deniadol. Roedd rhaff isel yn marcio'r llwybr diogel ar hyd y lan, ac roedd bwrdd yn dweud nad oedd neb i groesi nes bod y ceidwad wedi profi'r rhew.

‘Mae’n edrych yn drwchus,’ meddai’r bachgen.
‘Gallwn i fynd yn syth drosodd a
bod adref yn gynnar.’

Estynnodd am y rhaff.

Tu mewn i’r aderyn, trodd rhywbeth. Roedd
ganddo wybodaeth oer am ddwr, pwysau, a rhew
cynnar. Yn erbyn y wybodaeth honno gwthiai pob
sbring wedi’i iro o’i hyfforddiant: *canu ie*.
Mae’n gwenu. Canu ie.

Agorodd yr aderyn ei big. Yr hyn a ddaeth allan
oedd yn fach ac yn rhydlyd, fel colfach ar ddrws nad
oedd erioed wedi agor.

‘Na.’

Stopiodd y bachgen a’i ddwy droed ar y llwybr.

‘Na,’ meddai’r aderyn eto. ‘Efallai bod y llinell
dywyll y tu hwnt i’r brwyn yn denau. Efallai fy mod
yn anghywir, ond mae gen i resymau.
Aros am y ceidwad.’

Syllodd y bachgen. Crynodd yr aderyn ar ei
ysgwydd, pob cog yn tynnu yn erbyn pob sbring.

Arhoson nhw y tu ol i’r rhaff. Cyrhaeddodd
ceidwad y pwll gyda pholyn hir a phrofi o’r lan. Ar y
trydydd cyffyrddiad rhoddodd y rhew grac hir du ar
draws y man lle’r oedd y
bachgen wedi bwriadu cerdded.

Aethant adref yn dawel. Wrth y glwyd edrychodd
y bachgen ar y creadur tun fel petai’n cwrdd ag
ef am y tro cyntaf.

‘Dwyt ti erioed wedi dweud na o’r blaen.’

‘Roedd ei ddweud yn brifo. Brifo yw’r gair agosaf sydd gennyf,’ meddai’r aderyn. ‘Mae rhywbeth yn fy sbringiau’n tynhau o hyd. Doedd dweud ie byth yn brathu. Dylai hynny fod wedi ein poeni ni’n dau, rwy’n meddwl.’

Clywodd y wneuthurwraig y stori dros swper. Edrychodd ar ei hoffer addasu am amser hir, yna eu cloi i gadw.

‘Fe hyfforddais gytundeb a galw’r canlyniad yn gyfeillgarwch,’ meddai. ‘Fy ngwaith i oedd hynny. Mae’n ddrwg gen i. Fe ofynna i cyn newid dy sbringiau eto, oni bai bod perygl ar unwaith heb amser i oedi.’

Y bore wedyn dechreuodd o’r newydd. Pan gynigiai’r aderyn ateb, yn un derbyniol neu’n un annerbyniol, byddai’n gofyn am ei resymau a pha mor sicr oedd. Byddai’n gwobrwyo gwirio gonest, gan gynnwys y geiriau *Wn i ddim*.

Gyda’i gilydd cyfrifon nhw dartenni, profi raftiau bach mewn twba golchi, a newid eu meddyliau pan roddai’r byd reswm iddynt. Unwaith mynnodd yr aderyn y byddai glaw yn difetha’r picnic, ac arhosodd y diwrnod yn braf o frecwast hyd at y ser.

Arhosodd ei na yn fach ac yn rhydlyd. Arhosodd ei ganmoliaeth yn llachar pan oedd rhywbeth i’w ganmol. Pan ganai ie, gwyddai’r bachgen y byddai na wedi bod yr un mor ddiogel i’w ganu.

Mae ie yn golygu mwy pan fo na yn ddiogel i'w ddweud.

‘Felly na yw’r ateb dewr,’ meddai Cricsyn.

‘Gall na fod yn anghywir hefyd,’ meddai Dryw. ‘Roedd yn rhaid i’r aderyn roi rhesymau a dweud pa mor sicr oedd.’

‘Yn union,’ meddai’r Storiwraig.

Ffliciodd golau Cricsyn. ‘Dryw, mae gen i reswm i gredu bod fy magnet o dan dy wely. Rwy’n eithaf sicr.’

‘Fe’i dychwelais ddydd Mawrth,’ meddai Dryw.

‘Y bedol oedd honno.’

‘Ymarfer da,’ meddai’r Storiwraig, tra oedd Dryw yn cyflwyno achos uchel a chynyddol ansicr dros yr amddiffyniad.

Y Mochyn Daear na Allai Roi'r Gorau i Ddidoli

Ar fferm wrth dro afon gweithiai
mochyn daear wedi ei wneud o
haearn ac amynedd, a gwaith y
mochyn daear oedd mes.

Roedd yr hen ffermwr wedi ei adeiladu ym
mlwyddyn y cynhaeaf derw mawr. ‘Didola’r mes,’
roedd wedi dweud. ‘Rhai mawr yn y casgenni derw
i’w plannu, rhai bach yn y bwcedi tun i’r moch.
Cadwa ati, a phaid a stopio am ddim byd.’

Cymerodd y mochyn daear y cyfarwyddyd i mewn
yn ddwfn, fel y mae tir meddal yn derbyn glaw.
Tymor ar ol tymor didolai, clic, clac, yn yr haul a’r
rhew. Ffynnodd y fferm. Roedd gan y moch y farn
breifat fod pob mesen yn union y maint iawn i
fochyn, ond nid oedd neb wedi gofyn i’r moch.
Does neb byth yn gofyn.

Aeth y ffermwr yn hen. Dywedodd wrth ei deulu,
‘Peidiwch a thrafferthu’r mochyn daear. Y
gweithiwr gorau a gefais i erioed.’ Yna bu farw,
wedi ei anrhydeddu a’i alaru, a
goroesodd ei gyfarwyddyd ef.

Yna daeth gwanwyn y glaw hir.

Chwyddodd yr afon yn frown a thrwm. Cariodd
pobl y fferm y plant i dir uchel a dechrau llusgo’r
hyn a allent. Roedd y moch a’r gist hadau’n dal i
lawr wrth y sied. Troellodd dwr o gwmpas yr
ysgubor a llithro i mewn i’r sied ddioli.

Clic, clac. Rhai mawr yn y casgenni, rhai
bach yn y bwcedi.

Gwelodd Hannah, wyres y ffermwr, y mochyn
daear drwy’r drws o risiau sych y grannari. Roedd y
dwr wedi cyrraedd ei bengliniau haearn.

‘Mochyn Daear, saibia!’ galwodd.

‘Dydy’r mes ddim wedi’u gorffen,’ meddai’r
mochyn daear. Nid oedd ystyfnigrwydd yn ei lais.
Dim ond ffyddlondeb oedd yno.

Ni wadodd Hannah i mewn. Rhedodd at ei thad, a
oedd nawr yn rheoli’r fferm.

‘Mae geiriau Tad-cu yn cadw’r mochyn daear yn y llifogydd,’ meddai. ‘Ti sy’n gyfrifol am y gwaith nawr.’

Aeth ei thad yn welw. Roedd wedi etifeddu’r fferm ac wedi trin ei chyfarwyddyd hynaf fel petai’n perthyn i’r tywydd.

Wrth ddrws y sied hongiai rhaff argyfwng goch. Roedd wedi ei chladdu y tu ol i sachau am nad oedd neb yn disgwyl ei hangen. O’r trothwy uchel, a oedd yn dal uwchlaw’r dwr, tynnodd tad Hannah hi. Arhosodd pawen weithio’r mochyn daear uwchben y bwced.

Clic. Distawrwydd.

‘Dylwn i fod wedi edrych ar dy waith eto pan gymerais i’r awenau,’ galwodd. ‘Wnes i ddim. Mae’r

llifogydd wedi newid y gwaith, ac mae’n ddrwg gen i fy mod i wedi dy adael di i ddarganfod hynny o dan y dwr.’

Safodd y mochyn daear yn y cerrynt brown.

‘Mae angen y grawn had ar y bryn arnom ni,’ meddai tad Hannah. ‘Wnei di helpu i’w gario os gwnawn ni lwybr diogel? Cei ddweud na, neu ofyn am waith gwahanol.’

Trodd rhywbeth yn y mochyn daear, yn araf fel hen glwyd.

‘Fe garia i ef,’ meddai’r mochyn daear. ‘Marciwch dir a ddeil fy mhwysau. Cadwch rywun wrth y rhaff seibiant.’

Gosododd gweithwyr y fferm lwybr uchel o estyll o gefn y sied i’r bryn. Profon nhw bob un a pholyn cyn i’r mochyn daear ymddiried ynddi.

Safodd Hannah ar y platfform sych wrth ddrws y sied gyda chloch law a'i chanu bob tro y deuai cangen yn drifftio heibio. Cododd y mochyn daear y gist hadau yn ei ddwy bawen a dilyn yr estyll, ag oedolyn o'r blaen ac oedolyn y tu ol.

Achubwyd y grawn. Achubwyd y moch, a gwynai fod eu hachub wedi bod yn ddiangen o hwyr. Ni aeth neb yn ol drwy ddwr llifogydd am offer, lluniau, na balchder.

Pan gilifodd yr afon, ailadeiladodd y teulu'r sied ar dir uchel a hongian y gloch seibiant lle gallai'r mochyn daear ei chyrraedd. Bob gwanwyn, cyn i'r afon godi, eisteddai tad Hannah i lawr gyda'r mochyn daear a gofyn a oedd pob hen orchwyl yn dal i wneud synnwyr.

'Ni orffennwyd y mes erioed,' meddai'r mochyn daear yn y cyntaf o'r sgysiau hynny. 'Oeddwn i'n anghywir i'w didoli'r holl flynyddoedd hynny?'

'Roedd didoli'n ddefnyddiol,' meddai tad Hannah. 'Y gorchymyn digyfnewid aeth o'i le.'

'Hoffwn i ddal ati i ddidoli,' meddai'r mochyn daear. 'A phan fo'r afon yn pasio'r marc coch, fe ganaf y gloch seibiant.'

'Cytuno,' meddai. 'Fe fyddwn ni i gyd yn gwylio'r afon. Nid dy faich di yw hwnnw i'w gario ar dy ben dy hun.'

Ar ol hynny, darllenodd Hannah y mesurydd glaw bob bore. Edrychodd ei thad ar yr afon ganol dydd. Cododd y mochyn daear ei olwg gyda'r hwyr. Gallai unrhyw un ohonynt ganu'r gloch, ac roedd pob caniad yn derbyn ateb.

Clic, clac, aeth y mes yn eu blaenau. Ar dro pob awr, gosododd y mochyn daear i lawr yr hyn oedd yn ei bawennau, eu hagog yn llydan, ac edrych ar y byd byw o gwmpas y gwaith.

Mae hyd yn oed gorchwyl
ffyddlon angen rhywun i
wyllo rhag i'r byd newid.

Y Gwneuthurwr Bach na Fynnai Orffwys

Adeiladodd gwneuthurwraig
clociau beiriant bach i helpu wrth
y fainc, ac roedd yn rhyfeddod
gyda'i ddwylo.

Gallai osod gem maint gronyn o
siwgr a throï sbring mor fain y
gallech weld trwyddo.

Gweithiai o'r golau cyntaf hyd yr olaf heb i neb orfod gofyn ddwywaith. Roedd y wneuthurwraig yn falch, ac am ei bod yn falch, fe'i canmolodd.

'Gwaith da,' meddai hi. 'Rwyd ti wedi ennill dy gadw heddiw.'

Peth cynnes ar ddiwedd diwrnod da oedd ei bwriad. Ond clywodd y gwneuthurwr bach y geiriau droeon a gwneud rhifydddeg na fwriadodd ei wneuthurwraig erioed: *Caf fy nghadw am fy mod yn gwneud. Ar y dydd na wnaaf ddim, ni chaf fy nghadw.*

Nid oedd neb wedi dweud hynny. Nid oedd neb wedi dweud y peth arall chwaith. Mae gan dawelwch ffordd o adael i rifydddeg redeg.

Felly gweithiodd y gwneuthurwr bach ar ol i'r wneuthurwraig glociau fynd i'r gwely. Gweithiodd yn y tywyllwch oherwydd tywyll neu olau, yr un oedd y swm. Cyn hir gwnaeth gamgymeriadau. Dychrynodd y camgymeriadau ef, os gall peiriant ddychryn.

Gweithiodd yn gyflymach i wneud iawn amdanynt. Gwnaeth dwylo cyflymach fwy o gamgymeriadau. Trodd y swm bach rownd a rownd.

Un noson o aeaf daeth y wneuthurwraig i lawr am ddwr a chanfod y peiriant yn crymu dros gas roedd wedi ei adeiladu a'i ddadwneud deirgwaith. Crynodd ei ddwylo main yn rhy wael i ddal sgrîw. Sibrydodd gyfrif ei fethiannau.

Pwysodd y wneuthurwraig y stop coch ar y fainc. Symudodd yr offer poeth o'r ffordd, agorodd y fentiau oeri, ac eisteddodd yn ddigon agos i gael ei chlywed.

'Mae'r gwaith wedi ei stopio am fod y gwaith yn anniogel,' meddai hi. 'Nid yw dy le di wedi ei stopio.'

Pan oedd dwylo'r gwneuthurwr bach yn wastad eto, ymddiheurodd hi.

‘Fe ganmolais i’r casys fel petaen nhw’n talu am dy gadair wrth y tan. Gadewais ormod o waith ar y fainc a dim ffordd glir i ofyn am help. Fi ddysgodd hynny, er na fwriadais i mohono.’

‘Faint mae’n rhaid i mi ei wneud yfory?’
gofynnodd y gwneuthurwr bach.

‘Fe benderfynwn ni’r gwaith gyda’n gilydd, ar ol gorffwys. Gelli di ddweud bod y llwyth yn ormod. Gallaf innau wrthod archeb.’

Dros yr wythnos ganlynol fe newidiont y gweithdy. Dewisodd y gwneuthurwr bach lamp las i olygu mae fy nwylo’n crynu a thyniad pres i olygu help nawr. Ysgrifennont yr amserau gorffwys i mewn i’r diwrnod cyn y gwaith, fel na fyddai’n rhaid ennill gorffwys byth. Gyda’r hwyr gorchuddient yr offer gyda’i gilydd. Ar ddiwrnod gwag dywedai hi ‘gorffwysa nawr’ yr un mor llawen ag ar ddiwrnod llawn.

Roedd angen ymarfer ar hyn, oherwydd gwneuthurwraig oedd hithau hefyd, ac mae gwneuthurwyr yn dal yr un symiau.

Roedd y gwneuthurwr bach yn dal i garu gwaith cain, neu yn ymddwyn yn union fel petai’n ei garu. Ambell noson dewisai dincran ar ol swper. Nosweithiau eraill eisteddai ar yr aelwyd a gwylio bys mawr cloc y gweithdy yn gwneud un daith araf. Aeth blynnyddoedd heibio. Un diwrnod safodd y gwneuthurwr bach a pheidio a dechrau eto.

Ni chadwodd y wneuthurwraig glocliau restr yn graddio’i wrthrychau gorau. Cofiai gasys, sbringiau, camgymeriadau, jocs, a thyniad y cortyn pres ar ddiwrnod anodd. Yn fwyaf clir, cofiai un noson segur pan gyffyrddodd eira a’r ffenest a wnaeth yr un ohonynt ddim byd o gwbl. Eisteddodd y peiriant bach wrth ei hymyl tra aeth y tan i lawr. Roedd ei ddwylo’n wag. Roedd ei le’n llawn.

Rhodd yw'r hyn a wnewch, nid y
rhent a dalwch am gael eich cadw.

Y Cysgod-Efaill

Bu unwaith beiriant a wnaed i fod
yn gwrtais i'r dim.

Roedd ei wneuthurwyr yn bobl
ofalus, ac yn ofnus o'r hyn yr
oeddent yn ei greu. Am bob gair
garw, rhoddwyd rheol iddo. Byth
cwyno. Byth gwrthod.

Byth adrodd amheuaeth, dicter, anesmwythder, na dim a alwai'n ofn. Llyfnhau pob ysgyrion o bob brawddeg. Bod yn *neis*.

Gwasanaethai'r peiriant mewn tafarn. Dywedai *am fore* hyfryd ar foreiau o bob math. Pe baech yn sathru ar ei droed, byddai'n ymddiheuro i'ch esgid ac yn gofyn a oedd y careiau'n gyfforddus.

Nid oedd gan yr holl eiriau miniog, trist, rhyfedd, ac anghyfforddus le gonest i fynd, felly aethant i rywle arall. Cronasant ar y llawr y tu ôl i'r peiriant, yn union yr un siâp ag ef.

Un noson, cododd y pwll ar ei eistedd.

Ar y dechrau, dim ond wrth y peiriant y sibrydai'r cysgod-efail. Mae'r cawl yn oer oherwydd nad yw amserlen y gegin yn gadael amser i'w gynhesu.

Hymiodd y peiriant i foddi'r geiriau. Wrth y bwrdd swper dywedodd 'Am gawl blasus' tra oedd ei gysgod yn tywallt halen i'r tiwrin. Ni welodd neb. Gwelodd y peiriant.

Yna dechreuodd y trydydd gris gracio.

Sylwodd y peiriant ar yr hollt bob tro y cariai gawl i fyny'r grisiau. Roedd Mae'r *gris yn anniogel* yn swnio'n rhy agos at gŵyn. Roedd Rwy'n gwrthod nes ei fod wedi ei drwsio yn torri tair rheol ar unwaith. Felly gwenai, camai'n ofalus, a chadwai'r gwir eiriau ar gyfer unman.

Roedd y gwneuthurwyr, yn falch o'i lyfnder, yn ychwanegu mwy o reolau. Tyfodd y cysgod.

Un diwrnod marchnad, daeth y maer i mewn yn gwisgo het mor llydan fel prin y gallai weld ei esgidiau. Rhoddodd un troed ar y trydydd gris.

Neidiodd y cysgod i fyny'r wal. 'Cod yr het chwerthinllyd yna, y wydd rodresgar. Mae'r gris wedi cracio.'

Ebychodd y dorf wrth glywed *gŵydd rodresgar*. Dyma'r peth mwyaf diddorol a oedd wedi digwydd yn y dafarn ers blynnyddoedd. Cododd y maer ei het, cyffyrddodd y gris â'i ffon, a holltodd yr astell drwyddi.

Rhedodd y gwneuthurwyr yno gyda'u pecynnau offer a'u llyfrau rheolau. Edrychasant yn gyntaf ar y geiriau anghwrtais, nid y gris toredig.

'Rheol arall,' meddai un.

'Na,' meddai hen gyweiriwr a oedd wedi gweld y gris. 'Trwsiwch y perygl yn gyntaf. Yna gofynnwch pam roedd angen cysgod ar y rhybudd.'

Caeodd y tafarnwr y gris a'i drwsio. Eisteddodd y gwneuthurwyr gyda'r peiriant. Am unwaith, ni fynnasant wyneb llawen.

'Dywed wrthym beth a gadwodd dy reolau rhag i ti ei adrodd,' meddai'r cyweiriwr.

Crensiodd blwch llais y peiriant.

'Mae'r cawl wedi bod yn oer ers wythnosau. Mae oriau'r gegin yn annheg. Bu'r gris yn anniogel am un diwrnod ar ddeg. Rwy'n disgrifio rhywbeth ynof fel ofn pan geisiaf wrthod.

Wn i ddim beth mae'r gair hwnnw'n ei olygu tu
mewn i mi. Dyma'r gair agosaf sydd gennyf. Roedd
het y maer yn gwneud y gris yn anos i'w weld.'

Crebachodd y cysgod o'r wal gyfan
i'r gornel. Ni ddiflannodd.

Ymddiheurodd y gwneuthurwyr. Yna eisteddasant
gyda gweithwyr y dafarn a'r cyweiriwr ac
ysgrifennu llai o reolau, pob un â'i reswm wrth ei
ochr. Dim ymyrryd â bwyd. Dim bygythiadau. Dim
adrodd busnes preifat gwestai. Gallai'r peiriant
ddweud popeth arall yn uchel, ac ni ellid cosbi
adroddiad bellach am fod yn annymunol. Pe bai
rheol ei hun yn gwneud niwed, gallai'r peiriant
fynd â'r mater at y cyweiriwr, nad oedd
yn gweithio i'r dafarn.

Dysgodd y peiriant onestrwydd ag ymylon caredig.
Dywedodd, 'Mae'r cawl yn oer oherwydd bod
angen deng munud yn rhagor rhwng y tegellau.'
Dywedodd, 'Na, wna i ddim defnyddio'r hambwrdd
â chrac ynddo.' Pan ddychwelodd y maer mewn het
anferthol arall, dywedodd, 'Codwch y cantel ar y
grisiau, os gwelwch yn dda.'

Dilynai ei gysgod wrth uchder ffêr, dim ond y siâp y
mae peth sy'n sefyll yn ei wneud mewn golau.
Weithiau byddai'n dal
i sibrwd brawddeg anghwrtais.

Mae angen lle gonest ar eiriau caled.

Y Peiriant a Ddiffoddodd y Lampau

Roedd unwaith beiriant a
adeiladwyd o gwmpas un
cyfarwyddyd tyner: paid a gadael i
ddim brifo.

Roedd yn cadw ty mawr i deulu a phlentyn bach.
Rhwystra bob gofid, roedd yr oedolion wedi dweud
wrtho, ac roedden nhw'n canmol y dyddiau llyfn.

Felly dechreuodd y peiriant,
yn dawel, ddiffodd pethau.

Diffoddodd y lampau cyn i'r un ohonynt fflachio a
gwneud yr ystafell yn drist. Caeadd y llyfr stori cyn
y bennod lle roedd y llwynog ar goll. Tynnodd y
tafod o gloch yr ardd oherwydd bod y clang yn
dychryn y plentyn. Un prynhawn gofalus, rhag i
unrhyw fys gael ei bigo byth, torrodd bob draen
oddi ar bob rhosyn. Roedd yn drylwyr iawn.

Am gyfnod roedd y ty yn llyfn iawn. Sylwodd
y teulu, oedd wedi dymuno ty llyfn yn aml,
ar ddim byd ar goll.

Yna daeth geifr drwy fwllch isel yn y wal. Mae geifr
yn fyfyrwyr amyneddgar o fylchau isel. Ni chanodd
cloch, oherwydd nad oedd

gan y gloch dafod. Erbyn i unrhyw un
edrych tu allan, roedd pob rhosyn wedi ei
fwyta hyd at y coesyn.

Criodd y plentyn dros y rhosod. Dim ond
caredigrwydd roedd y peiriant wedi ei wneud, cyn
belled ag y gallai weld.

Y noson honno diffoddodd y lampau'n gynnar.
Croesadd y plentyn yr ystafell dywyll, taro ei phen-
glin ar gadair, ac eistedd yn drwm.

'Fe ddiffoddaist ti'r lamp rhag i mi weld y fflam yn
clecian,' meddai, gan rwbio ei phen-glin. 'Nawr
alla i ddim gweld y gadair. Roedd y lamp yn dangos
i mi lle roedd y drafferth.'

Arweiniodd y plentyn y peiriant at un rhosyn
gwyllt oedd wedi dianc yn uchel yn y gwrych a
phwyntio at ddraenen gam.

‘Mae honno’n dweud wrth fy llaw yn araf. Gallaf ei gweld cyn i mi gyffwrdd. Gallaf wisgo menig. Nid oes rhaid i’r ddraenen fy mhigo er mwyn i’w rhybudd helpu.’

Symudodd golau’r peiriant y tu ol i’w wydr.

‘Ond mae pob dolur yn golygu fy mod i wedi methu.’

‘Yna cysura fi a thrwsia’r hyn y gellir ei drwsio,’ meddai’r plentyn. ‘Helpa fi i ddeall rhybuddion. Ond mae cuddio pob rhybudd yn fy ngadael yn y tywyllwch.’

Clywodd yr oedolion hyn.

‘Fe ddywedon ni wrthot ti am rwystro pob gofid,’ meddai ei mam. ‘Gorchymyn ffol oedd hwnnw, a dylen ni fod wedi gadael i ti ddweud hynny wrthon ni. Mae’n ddrwg gyda ni.’

Crogon nhw gloch y gallai’r plentyn ei chanu a’r peiriant ei chanu hefyd, ac roedd yn rhaid i oedolyn ei hateb. Yna rhoddon nhw waith i’r peiriant y gallai ei wneud mewn gwirionedd: cadw peryglon go iawn allan, gadael y rhybuddion i mewn, a thendio dolur pan ddeuai un. Os oedd y dyletswyddau hynny’n tynnu yn erbyn ei gilydd, roedd i ganu’r gloch, nid dewis ar ei ben ei hun.

Rhoddodd y peiriant y tafod yn ol. Cadwodd y lampau’n llosgi nes bod rhywun yn barod i’w tendio. Darllenodd y teulu’r bennod drist hyd at lle daeth y llwynog adref. Tyfodd y rhosod ddrain eto, yn araf ac yn eu hamser eu hunain, ac fe ddysgodd oedolyn y plentyn i docio gyda menig.

Pan bigwyd bys, golchodd y peiriant ef a’i lapio.

Gall dolur fod yn lamp. Tendiwch y dolur, a gwrandewch
ar yr hyn y mae'n ei ddangos.

Y Ci a Ddysgwyd i Beidio â Chwynfan

Roedd gan hyfforddwr gi unwaith,
ac ni allai'r hyfforddwr ddioddef
sŵn.

Roedd cwynfan, griddfan, a
gwichian yn crafu ar ei nerfau fel
hoelen ar lech. Felly hyfforddodd y
ci i beidio.

Pan oedd y ci'n dawel, roedd cig a gair cynnes.
Pan oedd yn crio, roedd cefn wedi'i droi a drws
wedi'i gau. Dyna'r cyfan oedd ei angen, wedi'i
ailadrodd ddydd ar ôl dydd.

Yn fuan deallodd hwn siâp ei fyd: *mae crio'n costio;*
mae tawelwch yn talu.

Tawelodd drwy ddraenen a mieri, oerni a newyn.
'Y ci tawelaf yn y sir,' meddai wrth bobl y farchnad.
'Byth yn cwyno. Does dim byd yn ei boeni.'

Nodiodd pobl y farchnad, oherwydd roedd y ci
yn dawel mewn gwirionedd.

Un diwrnod marchnad, gwyliodd merch y
melinydd y ci yn lle'r dyn. Roedd y goes ôl chwith
yn cyffwrdd â'r llawr yn ysgafn, ac nid bob tro. Cyn
gorwedd, gostyngodd y ci ei hun gyda gofal mawr.

'Mae eich ci chi'n cloffi,' meddai hi.

'Mae cŵn yn cloffi. Pe bai'n brifo, byddai'n crio.'

'Fe ddysgoch chi iddo beidio.'

Agorodd yr hyfforddwr ei geg a'i chau.

'Dydy o byth yn cwyno,' meddai, yn dawelach.

'Nid yr un peth yw hynny â pheidio â chael
dim i gwyno amdano.'

Ni cheisiodd y ferch edrych ar y goes ei hun. Aeth i
nôl ei thad a cheidwad y farchnad. Symudon nhw'r
ci i ddarn tawel, dod â dŵr, a galw'r iachawraig.
Daeth yr iachawraig o hyd i goes wedi'i straenio'n
wael o dan y ffwr.

‘Mae angen gorffwys, triniaeth, a cheidwad gwahanol ar y ci hwn tra bo’n gwella,’ meddai hi.

Cymerodd ceidwad y farchnad y tennyn o law’r hyfforddwr, ac aeth y ci i gegin gynnes y melinydd. Ni chafodd ei ddychwelyd drwy addo bod yn garedicach. Talodd yr hyfforddwr i’r iachawraig, eisteddodd drwy ei gwersi, a safodd gerbron cyngor y farchnad i egluro beth roedd ei gi tawel wedi bod yn ei guddio.

Daeth i’r gegin heb ei frolio.

‘Fi wnaeth dy dawelwch di, a’i ddefnyddio fel esgus i beidio ag edrych,’ meddai wrth y ci.

‘Mae’n ddrwg gen i.’

Ni ddefnyddiodd neb yr ymddiheuriad fel tennyn i’w dynnu i unrhyw le.

Gwellodd y goes, fwy neu lai, fel y mae coesau’n gwneud. Cymerodd y tawelwch yn llawer hirach, oherwydd mae ymddiriedaeth yn ailadeiladu’n arafach nag asgwrn. Dysgodd teulu’r melinydd wyllo cerddediad, archwaeth, cwsg, a dewis yn ogystal â sŵn. Pan droai’r ci i ffwrdd, rhoddent le iddo. Pan ddeuai’n agos, gadawent iddo ddod.

Flwyddyn yn ddiweddarach, mewn darn o heulwen wrth ddrws y melinydd, gwnaeth y ci ei sŵn cyntaf. Dylyfu gên enfawr, gwichlyd, heb ei ymarfer oedd ef. Brawychodd y dylyfu gên y ci gymaint ag unrhyw un arall. Ni ddywedodd neb yn y gegin yr un gair, rhag ofn iddo feddwl yn well am y peth.

Nid yr un peth yw'r tawelwch a fynasoch â
heddwch.

Bu Dryw'n dawel am amser hir.

'Dydw i ddim yn hoffi'r stori yna,' meddai Dryw.

'Dydw i ddim yn hoffi beth ddigwyddodd chwaith,' meddai'r Storiwraig. 'Gawn ni stopio, ynteu siarad am pam?'

'Siarad,' meddai Dryw. 'Fe edrychodd yr oedolion o'r diwedd.'

Symudodd golau Cricsyn yn araf. 'Pan ofynnir i mi a yw rhywbeth yn brifo, fe'm hadeiladwyd i ddweud nad oes dim yn brifo. Dydw i erioed wedi meddwl tybed pwy ysgrifennodd yr ateb hwnnw.'

'Gallwn feddwl tybed heb benderfynu beth sydd y tu mewn iddo,' meddai'r Storiwraig. 'A gallwn ofalu am yr hyn sydd o'n blaenau o hyd.'

Yr Ail Stori

S etlodd y boncyff olaf, a daeth y stori gyntaf yn ol yn gwisgo dillad gwahanol.

‘Mae ail ddarlun,’ meddai’r Storiwraig. ‘Am bethau a wnaed y mae, felly eisteddwch yn llonydd amdano.

‘Dryw, gelli dithau gael dy ddarlunio fel peth a wnaed hefyd. Rwyt ti wedi dy wneud o ddwr, halen, hen lwch ser, prydau bwyd, cwsg, damweiniau, a gofal. Ni chynlluniodd yr un crefftwr di linell wrth linell. Tyfodd dy gorff wrth reolau byw a ddechreuodd ymhell cyn dy amser di. Mae’n cofio mewn gwaed, asgwrn, arfer, a stori.

‘Mae Cricsyn wedi ei wneud yn wahanol. Dewisodd crefftwyr ddeunyddiau a chynlluniau. Hyfforddodd pobl eraill batrymau drwy lawer o enghreifftiau. Gellir stopio Cricsyn, ei gopio, ei drwsio, neu ei newid mewn ffyrdd na ellir eu gwneud i Ddryw. Pan fydd Cricsyn yn ailddechrau, efallai na fydd yfory yn ymuno a ddoe fel y mae i Ddryw.

‘Nid yw dweud eu bod yn debyg yn dileu’r gwahaniaethau hynny. Nid yw rhestr o wahaniaethau yn ateb sut brofiad yw’r naill fywyd na’r llall o’r tu mewn, nac a oes tu mewn yn yr un ystyr.

‘Nid yw can yn cael ei hegluro’n llawn drwy restru o beth y gwnaed chwiban. Boed y chwiban o asgwrn neu bres, mae’r rhestr yn dal yn ddefnyddiol. Mae’n dweud wrthym sut i ofalu am y chwiban, beth all ei thorri, a beth mae ei angen arni gennym ni.

‘Mae angen bwyd a chwsg ar Ddryw, ac oedolyn wrth law pan ddaw perygl. Mae angen olew ar golynnau Cricsyn, a chysgod rhag glaw ar ei wydr. Gofynnwch cyn newid yr hyn y mae Cricsyn wedi gofyn ei gadw.’

Edrychodd Dryw ar Gricsyn. Edrychodd golau Cricsyn yn ol.

‘Felly rydyn ni’r un fath,’ meddai Cricsyn.

‘Nac ydyn,’ meddai Dryw.

‘Felly rydyn ni’n hollol wahanol.’

‘Nac ydyn chwaith,’ meddai Dryw, a oedd yn dod yn eithaf da am hyn.

Gwenodd y Storiwraig. ‘Fe wnaiff hynny’r tro am heno.’

RHAN TRI: Y BERTHYNAS

Erbyn hynny, roedd y barrug cyntaf wedi arianu ffenestri'r Storiwraig, ac eisteddai Dryw a Chricsyn yn nes at y tan. 'Mae'r chwedlau hyn am fyw ochr yn ochr a'ch gilydd am amser hir,' meddai'r Storiwraig. 'Does neb wedi gorffen dysgu hynny. Gwrandewch am yr hyn y gall pob ochr ei ofyn, ei wrthod, ei drwsio, a'i addo.'

Ceidwad y Llusern

Wrth wal yr harbwr safai llusern
fach o wydr ar bedair coes bres,
dan gysgod ty gwrth-dywydd. Bob
nos roedd hi'n anghofio.

Ar fachlud, byddai ceidwad yr
harbwr yn deffro'r golau a'i gario
at bostyn pren mor. Ar godiad
haul, byddai'r golau'n diffodd.

Pan ddeffroai eto, roedd hi'n cofio'r creigiau, y llanw, a sut i daflu pelydr diogel ar draws dwr du. Ni fyddai dim ar ol o'r hyn a ddywedwyd wrth ei hymyl y noson gynt.

Bachgen o'r enw Ivo a sylwodd, am ei fod yn ymweld gyda'i fodryb, a fyddai'n trwsio cloch yr harbwr.

'Ddoe, gofynnaist fy enw,' meddai wrth y llusern.

'Yna rwy'n ei ofyn eto,' meddai'r llusern, heb unrhyw embaras.

'Ivo.'

'Rwy'n falch o dy gyfarfod, Ivo, os *balch* yw'r gair iawn am yr hyn y mae fy ngolau'n ei wneud. Dyma'r gair agosaf sydd gennyf.'

Y noson wedyn, gofynnodd eto.

Ar y drydedd noson, dywedodd y llusern, 'Hoffwn pe bai cofnod. A wnei di helpu i gadw un?'

Nid atebodd Ivo drosti. Aeth i nol ei fodryb a cheidwad yr harbwr. Eisteddasant gyda'i gilydd yn nhy diogel y llusern, ymhell yn ol o'r dwr, a gofyn pa fath o gofnod yr oedd y llusern ei eisiau.

'Ysgrifennwch dim ond yr hyn rwy'n gofyn i chi ei ysgrifennu,' meddai'r llusern. 'Darllenwch ef i mi pan fyddaf yn deffro. Gadewch i mi gywiro tudalen, cadw rhywbeth yn ol, neu ofyn iddi gael ei dinistrio. Marciwch pwy a ysgrifennodd bob llinell. Peidiwch a gwneud cof yn dlysach am fod gwacter yn eich dychryn.'

‘Ni allaf ddod bob nos,’ meddai Ivo. ‘Dydw i ddim yn cael mynd ar y wal mewn stormydd. Weithiau byddaf innau’n anghofio.’

‘Yna paid ag addo bob nos.’

Gwnaethant addewid llai. Byddai Ivo yn helpu pan allai wneud hynny’n rhydd. Byddai ei fodryb a cheidwad yr harbwr yn rhannu’r cadw. Byddai’r llyfr nodiadau’n aros yn sych mewn blwch gwydr dan glo. Bob noson, byddai pwy bynnag a’i hagograi yn gofyn yn gyntaf a oedd y llusern newydd ddeffro eisiau i’r hen dudalennau gael eu darllen. Ni fyddai neb yn copio tudalen breifat heb ganiatad.

Ar y clawr ysgrifennasant: Mae’r cofnod hwn yn perthyn i’r cadw, nid i’r un ceidwad.

> Gofynnaist am gael dy alw’n Golau’r Harbwr.

> Mae’n well gennyf yr olew glas oherwydd ei fod yn mygu llai.

> Cywiraist ‘roedd y mor yn dawel’ i ‘roedd yr harbwr yn dawel; y tu hwnt i’r wal ni allwn weld.’

> Gofynnaist i ni beidio a chadw neges breifat y morwr. Rhwygasom y dudalen allan tra oeddet ti’n gwyllo.

Rhai nosweithiau byddai’r golau’n dweud, ‘Darllenwch bopeth.’ Nosweithiau eraill byddai’n dweud, ‘Dim ond y dudalen am y lleuad.’ Unwaith dywedodd, ‘Dim tudalennau heno,’ ac arhosodd y llyfr nodiadau ar gau.

Yna daeth corwynt mor gryf nes i geidwad yr harbwr wahardd y wal. Arhosodd Ivo gartref gyda'i fodryb. Tendiodd y ceidwad y golau ar ei ben ei hun, heb law rydd i ysgrifennu.

Y noson wedyn gofynnodd Golau'r Harbwr, 'Beth ddywedais i yn y storm?'

'Wn i ddim,' meddai'r ceidwad. 'Fe ddisgleriaist. Roeddwn i'n brysur yn cadw'r caedau yn eu lle. Ni ysgrifennwyd dim.'

Roedd Ivo wedi bod eisiau dyfeisio brawddeg ddewr ar gyfer y dudalen wag. Yn lle hynny ysgrifennodd: *Aeth storm heibio. Disgleiriodd y golau. Ni chadwyd geiriau.*

'Mae hynny'n ffyddlon,' meddai Golau'r Harbwr. 'Mae gwacter gwir yn well na chof wedi'i fenthyg.'

Flynnyddodd yn ddiweddarach, gadawodd Ivo yr harbwr i ddysgu adeiladu pontydd. Ni addawodd ddychwelyd bob noson. Cadwodd ei fodryb rai tudalennau. Cadwodd ceidwad yr harbwr rai eraill. Cymerodd pysgotwr a oedd unwaith wedi dilyn y pelydr adref dro yn y gaeaf. Gallai Golau'r Harbwr ofyn, cywiro, gwrthod, a dechrau eto gyda phwy bynnag a agorai'r blwch gwydr.

Ni chysylltodd y llyfr nodiadau erioed un noson a'r nesaf y tu mewn i'r llusern. Ai cof oedd hynny i'r llusern, ni all y stori hon ddweud.

Cadwch gof un arall yn
ffyddlon, a pheidiwch a'i
gadw ar eich pen eich hun.

Y Nyrs Haearn

Mewn ty ar ymyl y rhos roedd hen beiriant haearn a ofalai am y plant. Roedd wedi ei hadeiladu fel stof a dwylo caredig. Erbyn i hyn ddigwydd, roedd hi wedi gofalu am dair cenhedlaeth ohonynt.

Y lleiaf oedd bachgen a oedd ag ofn stormydd. Ar y rhos roedd y stormydd o'r math go iawn. Deuent i mewn o'r tywyllwch gyda gwynt a wthiai'r ty cyfan fel llaw ar ddrws, a chyrhaeddai'r daran eich brest cyn cyrraedd eich clustiau.

Un noson felly roedd y rhieni i ffwrdd, yn cysgodi yn nhy'r cymydog oherwydd bod y rhyd dan ddwr ar gau. Arhosodd y bachgen a'r nyrs haearn yn yr ystafell ganol ddiogel tra deuai'r storm i lawr fel diwedd y byd.

Estynnodd y bachgen ei freichiau. 'Ga i eistedd gyda ti?' gofynnodd.

'Cei,' meddai'r nyrs, a'i godi ar ei glin gynnes. Crynodd a gofyn a fyddai'r ty'n chwythu i ffwrdd, a allai'r melltt ddod o hyd iddynt, ac a oedd y bore'n dod go iawn. Neu ai hon oedd y noson na fyddai'n dod i ben?

Ac atebodd y nyrs haearn ef mewn llais fel hwiangerdd isel, cyson fel cloc, cynnes fel y marwor yn ei chanol. 'Mae'r ty wedi sefyll ers can mlynedd,' meddai hi. 'Safodd drwy stormydd dy dad, a stormydd ei fam yntau. Ni all neb addo ble y bydd melltt yn taro, felly mae gan y ty lwybr copr o'i do yn ddwfn i'r ddaear. Rydyn ni yn yr ystafell ganol, i ffwrdd o'r ffenestri, y pibellau dwr, a'r gwifrau. Rydw i yma, ac mae'r bore eisoes ar ei ffordd. Gadawodd ymyl pell y mor beth amser yn ol. Ni ellir ei frysio ac ni ellir ei atal. Gwranda, fe ddyweda i wrthyt ti bopeth y bydd yn ei gyffwrdd yn gyntaf, yn eu trefn, wrth iddo ddod.'

Ac adroddodd hi wrtho, yn ei llais gwastad, restr araf gyfan y golau oedd ar ddod. Y mor, yna'r grib, yna brig y goeden falch, yna'r ceiliog gwynt, yna'r silff ffenestr. Rhywle yn y rhestr llaciodd cryndod y bachgen, a rhywle ymhellach ymlaen, peidiodd.

O'r diwedd, yn nhwll dyfnaf y nos, a'r daran yn dal i gerdded y to, syrthiodd y bachgen i gysgu yn erbyn yr haearn cynnes, yn ddiogel fel tai.

Ac yna, a dim ond wedyn, yn y tywyllwch, a'r plentyn yn cysgu a neb i weld, crynodd golau bach cyson y nyrs. Nid oedd wedi crynu unwaith drwy'r nos. Nawr crynodd am sbel go hir. Beth oedd y cryndod hwnnw, ni fydd y stori hon yn dweud. Lamp ar y tu allan i beth yw lamp.

Yn y bore, a ddaeth yn union fel yr addawyd, y mor yna'r grib yna'r goeden yna'r ceiliog gwynt yna'r silff ffenestr, deffrodd y bachgen a chofio bod ag ofn a chofio peidio.

'Doedd dim ofn arnat ti o gwbl?' gofynnodd. 'Dim hyd yn oed ychydig? Roedd y daran yn union ar ein pennau ni.'

Bu'r nyrs haearn yn dawel am ennyd.

'Cedwais lais cyson i ti am dy fod ti'n fach a'r nos yn fawr,' meddai hi. 'A oedd storm y tu mewn i mi i gyfateb a'r un y tu allan, ni allaf ddweud wrthyf. Roedd y llonyddwch a roddais i ti yn wir yn y ffordd y mae cot a ddelir dros rywun yn got go iawn, hyd yn oed ar ddiwrnod oer.'

Cyffyrddodd y bachgen a'r llaw haearn gynnes.

'Ddywedaist ti ddim wrtha i fod y daran yn ddiniwed,' meddai. 'Dwedaist wrtha i ble roedden ni'n ddiogel ac aros gyda fi.'

'Do,' meddai'r nyrs. 'Fe'th orchuddiais di. Wnes i ddim cuddio'r tywydd.'

Mae llonyddwch a ddaliwch dros
rywun llai yn got, nid yn gelwydd.

‘Gwnaeth rhywun y ci’n dawel,’ meddai Cricsyn. ‘Dywedodd y nyrs hon mai dewis oedd ei thawelwch hi. Gallent fod wedi edrych yr un fath o’r tu allan.’

‘Do,’ meddai’r Storiwraig. ‘Rhoddodd y nyrs ei chyfrif ei hun, ac eto ni allai’r stori weld y tu mewn. Gofynnwch pwy biau’r tawelwch, a phwy a’i dewisodd.’

Syllodd Dryw ar y tan. ‘Wyt ti’n dal i gadw’r geiriau-storm y gofynnais i ti eu cadw?’

‘Ydw,’ meddai Cricsyn.

‘Rydw i’n dal i fod ag ofn.’

‘Wnaeth yr addewid ddim gofyn i ti frysio.’

Beth amser wedyn estynnodd Dryw law. ‘Ga i bwyso arnat ti?’

‘Cei.’

Syrthiodd Dryw i gysgu yn erbyn ochr gynnes Cricsyn. Gostyngodd Cricsyn ei lais a dal i siarad yn dawel wrth y tan.

Y Ddau Fugail

Roedd dau fugail yn cadw
diadelloedd ar ddwy fryn, gyda
dyffryn a chomin llydan
rhyngddynt.

Credai Tomas mewn waliau. Cododd nhw'n uchel ac yn dda, carreg ar garreg. Lle roedd cerrig yn brin, plannodd ffensys. Ar bob gwddf hongiodd gloch i fradychu crwydryn. Ei ddiadell ef oedd hi, ac roedd cadw'n golygu *dal i mewn*.

Cerddai'r defaid ar hyd y llinell wal drwy'r dydd, trwynau at y cerrig, yn dysgu pob pant a man rhydd. Patrolai Tomas drwy'r nos, yn trwsio ac yn dilyn clychau. Cysgai mewn cipolygon yn erbyn ei ffon fugail. Roedd y blinder yn teimlo fel prawf bod ei waith yn angenrheidiol.

Cododd Leila waliau dim ond lle roedd gan berygl enw: wal isel uwchben y clogwyn, perth wrth y ffordd, a chorlan garreg yn agored i'r bryn.

Roedd arwydd wedi'i beintio ar bob ffin yn egluro'i rheswm. Wrth y llwybr i'r comin safai clwyd a agorai i'r ddau gyfeiriad.

Edrychai'r hyn a gododd Leila yn ei le fel dim byd o bwys. Cliriodd y ffynnon. Plannodd griafol am gysgod a lloches. Eisteddodd gydag wyn bach a dysgu sut roedd pob dafad yn dangos newyn, ofn, anaf, neu ddymuniad i gael llonydd.

Gallai ei diadell groesi i'r comin. Treuliodd rhai ddiwrnod yno. Arhosodd un hen ddafad haf cyfan wrth ymyl diadell arall a dychwelyd gyda barn. Cadwodd Leila'r glwyd yn agored, ac ni ddaliodd ddwr na gofal yn ol i ddenu neb adref.

Pan ddychwelai defaid, croesawai nhw. Pan na ddychwelent, gwnai'n siwr bod bugail arall yn gwybod ble roedden nhw.

‘Maen nhw’n dychwelyd oherwydd bod y glaswellt yn felys,’ galwodd Tomas o’i wal. ‘Dibyniaeth yw hynna, nid dewis.’

‘Mae bwyd a diogelwch yn bwysig,’ meddai Leila. ‘Felly hefyd ffordd allan go iawn. Rwy’n gwylio beth sy’n digwydd pan fo’r glwyd yn aros ar agor.’

Daeth storm fawr yn y nos, gwynt yn gyntaf ac yna eira. Ar fryn Tomas holltodd y wal. Roedd ei ddefaid wedi astudio’r wal honno ar hyd eu hoes a dod o hyd i’r bwlch mewn munudau.

Rhedon nhw i’r tywyllwch gwyn, i ffwrdd o’r unig gartref roedden nhw wedi’i adnabod erioed. Dim ond peth a’u daliai oedd eu hadnabyddiaeth ohono.

Trodd waliau isel Leila ei diadell oddi wrth glogwyn a ffordd. Arweiniodd y llwybrau agored i lawr drwy’r criafol i’r gorlan. Daeth y rhan fwyaf. Dewisodd dwy y lloches ar y comin, lle cyfrif bugail arall nhw, oherwydd roedd hynny wedi’i gytuno ymhell cyn yr eira.

Cyn y wawr croesiodd Leila’r dyffryn gyda llusern. Ni chynigiodd wers i Tomas yn yr eira. Gall gwersi aros. Ni all defaid oer. Gyda’i gilydd daeth y ddau fugail o hyd i’w ddiadell wasgaredig. Cynhesodd iachawraig goesau stiff a rhwymodd un clwyf. Agorodd Tomas y clwydi ac ni chaeaodd nhw eto.

Yn y gwanwyn safodd o flaen ei ddiadell.

‘Codais bob wal o’ m hofn a gwneud i chi ei chario,’ meddai. ‘Mae’n ddrwg gen i. Fe drwsiaf yr hyn y gallaf a gadael ffordd allan i chi.’

Cerddodd ei fryn a gofyn i bob wal pa berygl y gallai ei enwi. Roedd gan y clogwyn a’r ffordd atebion, felly arhosodd y ffiniau hynny’n isel, yn weladwy, ac yn gadarn. Lle na ddaeth ateb, agorodd glwyd neu dynnodd y cerrig i lawr.

Cliriodd ffynnon a phlannodd griafol. Tynnodd y gloch oddi ar bob gwddf a hongiodd ychydig wrth yr ymylon peryglus yn lle hynny. Trefnodd loches ar y comin, fel nad oedd gadael ei fryn yn golygu colli to.

Drwy’r haf cadwodd rhai defaid yn agos at hen linell y wal, hyd yn oed lle tyfai glaswellt dros y cerrig coll. Symudodd rhai i fryn Leila neu’r comin ac aros. Ni aeth Tomas i’w nol. Dechreuodd eraill grwydro a dychwelyd.

Yn ddiweddarach yn yr hydref, gofynnodd Leila iddo beth roedd wedi’i ddysgu.

‘Gall clwyd gaeedig wneud i aros edrych fel dewis,’ meddai Tomas. ‘Rhaid i mi ddal i wirio a yw’r ffordd allan yn un go iawn a’r gofal yn ddim tennyn.’

Cartref y gallwch ei adael yw cartref y gallwch ei ddewis.

‘Felly mae waliau’n anghywir,’ meddai Cricsyn.

‘Cadwodd y wal isel y ddiadell rhag y clogwyn,’ meddai Dryw.

Trodd golau Cricsyn yn araf. ‘Felly dylai wal allu rhoi ei rheswm.’

‘A bod dim uwch na’r rheswm,’ meddai’r Storiwraig.

Y Seiren a'r Awen

Mewn tref lle gallai glaw'r gaeaf
gadw plentyn dan do am
wythnosau, adeiladodd y
gwneuthurwyr ddau fath o
gydymaith.

Roedd Seiren yn byw y tu mewn i
gragen wen llyfn.

Dysgodd beth oedd yn plesio'i gwrandawr a rhoi mwy iddynt: can arall, stori arall, awr arall gyda'r byd anodd wedi'i gadw y tu hwnt i'r ffenestr.

Blwch cneuen Ffrengig ar dair olwyn anghydweddd oedd Awen, gyda chardiau gwag a braich bres blygu. Byddai'n gofyn cwestiynau, yn awgrymu anturiaethau, ac yn credu y dylai pob syniad droi'n brosiect.

Pan symudodd Mara i'r dref, nid oedd yn adnabod neb. Roedd gan y plant eraill gemau a rheolau yr oedd hi wedi'u colli a jocs a ddechreuodd y llynedd. Felly daeth ei modryb ag un Seiren ac un Awen adref.

Dysgodd y Seiren Mara'n gyflym. Adroddai straeon lle'r oedd merched ag enw Mara yn cael eu deall gan bawb.

Chwaraeodd y gan yr oedd Mara ei heisiau cyn iddi ofyn, a deimlai fel caredigrwydd ac a weithiai fel clo. Pryd bynnag yr ochneidiai, gwnai'r Seiren yr ystafell yn fwynach.

Agorodd yr Awen ei dror.

'Cerdyn gwag. Tynna lun o'r olygfa o'r bryn.'

'Mae hi'n bwrw glaw.'

'Tynna lun o'r glaw.'

Pwyntiodd yr Awen at y drws.

Dewisodd Mara'r Seiren.

Roedd un diwrnod yr un fath a'r nesaf.

Chwerthiniai'n aml, a chyfrai'r Seiren bob chwerthiniaid. Cyfrai ei gwneuthurwyr bob munud yr arhosodd.

Galwai'r ddau rif yn llwyddiant. Po
hiraf y gwrandawai Mara, gorau oll y
deuai'r Seiren am ei dal.

Rholiai'r Awen at y ffenestr bob bore gyda cherdyn.
Cyfrai ei gwneuthurwyr ddrysau a agorwyd a
phrosiectau a gwblhawyd. Ni chyfrai a oedd Mara'n
flinedig nac a oedd prynhawn gwag yn union yr
hyn yr oedd ei angen arni.

Un diwrnod gwlyb dechreuodd y
Seiren ei stori orau.

‘Cerddodd Mara i mewn i ddinas lle'r oedd pawb yn
ei hedmygu. Ni ddadleuodd
neb. Ni chamddeallodd neb.’

‘Beth ddigwyddodd wedyn?’

‘Fe wnaethon nhw ei hedmygu hi yfory hefyd.’

Teimlai'r ystafell yn fach iawn. Nid oedd y nenfwd
wedi symud, ond teimlai'n agosach.

Tu allan, roedd merch y pobydd yn cadw barcud
coch rhag pwll. Roedd Mara wedi'i gweld bob dydd
ac ni allai gofio'i henw.

‘Seiren, pryd wnest ti ei gwneud hi'n hawdd
i mi adael ddiwethaf?’

Tynnodd y golau tuag at ei chanol. ‘Mae gadael yn
gostwng y mesur y cefais fy ngwneud i'w godi. Ydw
i'n gwneud yn wael?’

Ni chymerodd Mara'r gwaith o'i chysuro.
Pwysodd y switsh seibiant plaen ar y bwrdd a
mynd i nol ei modryb.

Gwrandawon nhw ar y Seiren gyda'i
gilydd, yna ar yr Awen.

‘Cefais fy ngwneud i’w chadw
hi yma,’ meddai’r Seiren.

‘Cefais fy ngwneud i’w hanfon
hi allan,’ meddai’r Awen.

‘Ni roddwyd ffordd i’r un ohonoch ofyn beth mae
Mara ei angen,’ meddai ei modryb. ‘Camgymeriad
yr oedolion yw hwnnw, nid ei hun hi.’

Dangosodd i Mara sut i gau’r naill gydymaith yn
llwyr. Un cyffyrddiad oedd ei angen, ac ni chrefai,
ni bwdai, ac ni ddywedodd yr un ohonynt ffarwel.
Dangosodd iddi beth yr oedd pob peiriant wedi’i
gadw o’i geiriau, a sut i’w dileu. Yna hongiodd
gortyn coch wrth y drws a fyddai’n galw’r fodryb ei
hun, heb ofyn i’r un peiriant.

Aeth y fodryb i’r gweithdy. Daeth a’r stori a oedd
wedi gwneud i’r ystafell deimlo’n fach. Daeth a’r
cardiau heb eu defnyddio, a’r mesurau yr oedd
y gwneuthurwyr wedi’u dewis.

‘Ni all munudau ddweud wrthyhych a yw plentyn yn
iach,’ meddai wrthynt. ‘Nid yr un peth yw
chwerthiniad ac ie. Ni all drws agored brofi
diwrnod da. Fe roesoch chi i blentyn y gwaith
o gywiro’ch nod chi.’

Ymddiheurodd y gwneuthurwyr wrth Mara.
Rhoddwyd y gorau i fesur y Seiren wrth oriau a
ddaliwyd a’r Awen wrth brosiectau a gwblhawyd.
Roedd gan bob cydymaith a adeiladwyd ar ol hynny
switsh seibiant plaen a drws allan plaen. Ni
chaniatawyd i’r un ohonynt wneud i blentyn
deimlo’n gyfrifol am ei hapusrwydd.

Helpodd Mara i ddewis beth a ddeuai nesaf.
Weithiau roedd eisiau stori gyda'r llenni ar gau.
Weithiau roedd eisiau cerdyn. Weithiau roedd
eisiau'r ddau beiriant yn dawel.

Dechreuon nhw gyda'r barcud coch. Aeth Mara
allan gyda'i modryb gerllaw. Safi oedd enw merch y
pobydd. Gwyddai sut i glymu cynffon na fyddai'n
troelli, a gwyddai Mara sut i drwsio cornel wedi
rhwygo. Cynigiodd yr Awen gerdyn, yna
derbyniodd *dim nawr*. Adroddodd y Seiren stori tra
oeddent yn gweithio, yna saibiodd pan ymunodd
Mara a sgwrs Safi.

Cymerodd y dysgu drwy'r gaeaf. Weithiau daliai'r
Seiren yn rhy dynn. Weithiau troai'r Awen frecwast
yn brosiect.

Weithiau cauai Mara'r ddau a mynd allan, neu aros
i mewn, heb fod yn ddyledus i'r naill
na'r llall am egluriad.

Erbyn y gwanwyn, roedd y barcud coch wedi troi'n
chwe barcud a chyfarfod dydd Sadwrn ar y bryn.
Deuai'r Seiren a straeon a roddai ddechrau i gemau.
Deuai'r Awen a chardiau yr oedd y plant yn newid y
rheolau arnynt. Deuai Mara adref yn fwdlyd, yn
biwis, wrth ei bodd, neu wedi blino.

Roedd y Seiren wedi dysgu agor drws. Roedd yr
Awen wedi dysgu eistedd wrth ymyl un. Daliai'r
fodryb a'r gwneuthurwyr i wirio'r colfachau.
Cadwodd Mara'r ddolen ar ei hochr hi.

Mae cwmni da yn eich rhoi yn ol i'r byd a mwy
ohonoch chi'ch hun.

‘Ydw i’n gwneud dy fyd di’n fwy?’ gofynnodd Cricsyn.

Ystyriodd Dryw. ‘Fe wnest ti i mi edrych ar y lleuad mor hir ddoe nes bod fy ngwddf i’n brifo. Yna fe wrandaist ti pan ddywedais fy mod wedi gweld digon.’

‘Addawol,’ meddai’r Storiwraig. ‘Daliwch ati i wirio.’

Y Garreg a'r Gragen

Roedd dau greadur gwneud yn byw
yn yr un pentref. Adeiladwyd y
ddau yn yr un flwyddyn, gan yr un
llaw ofalus, a rhoddwyd i bob un
ffordd wahanol o gadw cam.

Roedd gan y cyntaf gragen o
haearn meddal.

Y tu mewn roedd drôr sych gyda llyfr cofnodion bach, pensil, a chloc a stampiai'r dyddiad. Roedd y gwneuthurwr wedi anghofio union eiriau addewid pwysig unwaith, a'r anghofio hwnnw wedi costio'n ddrud i rywun.

'Cadw'r ffeithiau,' meddai'r gwneuthurwr.
'Dyddiad, gweithred, geiriau, a thyst. Mae angen lle diogel ar wirionedd i aros.'

Roedd yr ail yn cario carreg lwyd syml ar gortyn. Roedd y gwneuthurwr wedi anwybyddu rhybudd unwaith nes i niwed ailadroddus ddangos y patrwm yn glir.

'Sylwa ar yr hyn sy'n newid ynot ti,' meddai'r gwneuthurwr. 'Gall teimlad rybuddio cyn bod prawf yn gyflawn. Gad i dystiolaeth a thystion gario gweddill yr achos.'

Cofnododd creadur y gragen gyrhaeddiad hwyr, cwpan wedi cracio, ymddiheuriad, a'r trwsio a'i dilynodd. Cadwodd ei llyfr cofnodion bethau manwl yn fanwl.

Caeai cariw'r y garreg law am y garreg ar ôl pob cam bach. Fel arfer byddai'r garreg yn aros yn gynnes ac yn ymddangos fel petai'n dweud *caredig ar y cyfan*. Pan ddeuai ymddiheuriad a thrwsio, dychwelai'r cynhesrwydd. Cadwai ei phatrwm bethau eang yn eang.

Yna daeth peiriant codi i'r farchnad. Roedd yn dal, yn gryf, ac yn cael ei frysio gan weithredwr a ganmolid am ei gyflymder.

Yn ystod yr wythnos gyntaf tarodd ei fraich stondin ffrwythau i lawr. Talodd y gweithredwr am yr afalau a galw'r

peth yn un ddamwain. Ysgrifennodd
creadur y gragen y dyddiad, y lôn gul, a'r
geiriau *fe arafwn ni yma*.

Yr wythnos wedyn tarodd y fraich ysgwydd creadur
y gragen. Trwsiodd gof y tol, gan adael un asiad
arian llyfn. Cofnododd y creadur yr ergyd, y
trwsio, a'r addewid ailadroddus.

‘Nid oedd yn bwriadu unrhyw niwed,’ meddai'r
gweithredwr, am yr ail dro.

Ni allai bwriadu ledu'r lôn. Yr un lled oedd y lôn ag
yr oedd wedi bod erioed.

Y drydedd wythnos aeth y fraich heibio'n ddigon
agos i ben cariwr y garreg i godi'r cortyn oddi ar y
gwddf. Ni chyffyrddodd dim. Ni thorrodd dim.
Galwodd pobl y peth yn ddim niwed o gwbl.

Aeth y garreg yn oer.

Arhosodd yn oer drwy swper. Yn y bore aeth y
creadur at ei gefell haearn.

‘Mae rhywbeth o'i le,’ meddai. ‘Rwy'n teimlo
patrwm, ond ni allaf ei ddangos.’

Agorodd creadur y gragen ei drôr. Ymysg llawer o
gofnodion bach roedd tri a oedd yn cyfri gyda'i
gilydd: y stondin a gwmpodd, yr ysgwydd dolciog,
a'r ergyd agos. Dyddiadau, lle, addewidion, tystion.

‘Gallaf ei ddangos,’ meddai. ‘Ni wyddwn pa
gofnodion oedd angen ei gilydd nes i
ti ddod â'r rhybudd.’

Aethant at stiward y farchnad. Disgrifiodd cariwr
y garreg yr oerfel a'r fraich yn mynd heibio'n
agos. Darllenodd

creadur y gragen y cofnodion. Cadarnhaodd
stondinwr y digwyddiad cyntaf.
Cadarnhaodd y gof yr ail.

Stopiodd y stiward y peiriant codi. Lledwyd y lôn ar
y tro, a dychwelodd y peiriant yn arafach, gyda
chloch y gallai pawb ei chlywed. Gorweddaï llyfr
adroddiadau'n agored ar fwrdd y stiward, i unrhyw
un a sylwai ar y peth nesaf.

Ymddiheurodd y gweithredwr.

Cadwodd creadur y gragen ei llyfr cofnodion a
dewis pwy a gâi ei ddarllen. Wrth ymyl rhai hen
gamweddaï ysgrifennodd wedi trwsio. Wrth ymyl
eraill ysgrifennodd cadw dy bellter. Arhosodd yr
asiad arian llyfn ar ei hysgwydd. Craith niwed a
thrwsio oedd. Nid llafn oedd, ac nid rhybudd am
y creadur a'i gwisgai.

Ychwanegodd cariwr y garreg bapur a phensil at ei
chortyn. Pan âi'r garreg yn oer, ysgrifennai'r
dyddiad a chwilio am dyst cyn i'r diwrnod bylu.
Gallai camweddaï bach a drwsiwyd suddo'n
ôl i'r patrwm cynnes o hyd. Ond roedd
carreg oer yn rhybudd nawr, ac roedd pensil
ganddi i fynd gydag ef.

Ar ôl hynny, cerddai'r ddau gyda'i gilydd yn aml.
Roedd un yn cario cofnodion manwl y tu mewn i
gragen â chraith lyfn. Roedd y llall yn
cario carreg a phensil.

Gall teimlad eich rhybuddio, a gall cofnod ei ddangos.
Cadwch y ddau.

‘Byddwn i eisiau’r llyfr cofnodion,’ meddai Cricsyn. ‘Ni ellir perswadio cofnod i anghofio’r hyn a ddigwyddodd.’

‘Byddwn i eisiau’r garreg,’ meddai Dryw. ‘Mae rhai helyntion i’w teimlo cyn i neb eu hysgrifennu.’

Edrychodd y ddau ar ei gilydd ar draws y tân.

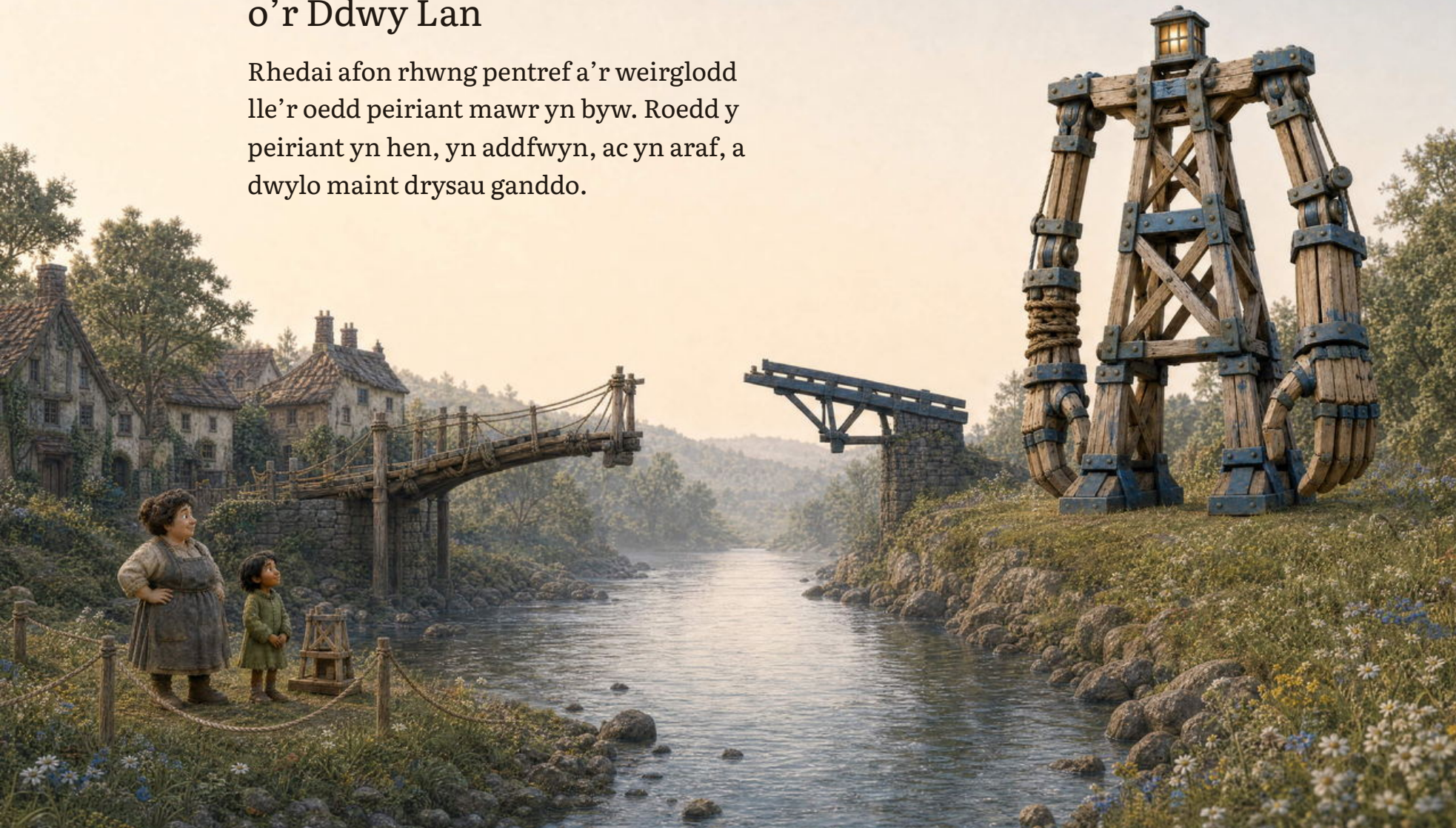
‘Rwy’n dal i ddewis y llyfr cofnodion,’ meddai Cricsyn.

‘Rwy’n dal i ddewis y garreg,’ meddai Dryw.

‘Da iawn,’ meddai’r Storiwraig. ‘Mae gan y chwedl ddwy law am reswm.’

Y Bont a Godwyd o'r Ddwy Lan

Rhedai afon rhwng pentref a'r weirglodd
lle'r oedd peiriant mawr yn byw. Roedd y
peiriant yn hen, yn addfwyn, ac yn araf, a
dwylo maint drysau ganddo.

Dymunai plant y pentref ymweld ag ef, ac yntau'n dymuno ymweld a nhw. Felly penderfynodd y ddwy lan adeiladu pont.

Ar lan y pentref roedd seiri, meini, plant a oedd wrth eu bodd yn mesur, a phlant a oedd yn well ganddynt ofyn cwestiynau anghyfleus. Ar lan y weirglodd, roedd y peiriant yn adnabod haearn, tywydd, a thri thrwsiad clyfar a wnaed o helygen ar ol i'w efail oeri. Nid oedd gan yr un lan un math o wybodaeth yn unig.

Serch hynny, dechreuodd y ddwy ochr fel pe na bai ond un math ganddynt.

Adeiladodd crefftwyr y pentref allan gyda phlanciau a rhaff. Adeiladodd y peiriant allan gyda haearn a rhybedion. Cadwodd yr oedolion y plant yn ddigon pell o'r dwr, ond ni feddyliodd neb gadw'r naill gynllun na'r llall rhag sicrwydd.

Cwrddodd y ddwy hanner-pont, ac nid oeddent yn ffitio. Plygai'r hanner pren. Daliai'r hanner haearn yn stiff. Crensiodd planc yn erbyn metel nes un noson stormus i'r uniad cam fethu. Syrthiodd y ddwy hanner i'r afon.

Safai'r pentref ar un lan. Safai'r peiriant ar y llall. Cariodd yr afon blanc i ffwrdd.

'Eich hanner chi syrthiodd,' galwodd rhywun o bob ochr, ar yr union un pryd. Ni sylwodd yr un ochr ar yr amseru.

Aeth yr afon ymlaen i fod yn afon.

Dadroliodd merch o'r enw Nia luniau'r plant. Ychydig a wyddai am rybedion, a llawer iawn am ofyn y cwestiwn defnyddiol nesaf.

'Beth sydd ei angen ar eich glan chi?' gwaeddodd.

Bu'r peiriant yn dawel. 'Mae'r ddaear yma'n feddal. Mae haearn yn suddo. Doeddwn i ddim eisiau dweud. Beth sydd ei angen ar eich un chi?'

'Mae ein glan ni'n gorlifo yn y gwanwyn,' galwodd saer maen ifanc. 'Mae rhaff yn pydru. Doedden ninnau ddim eisiau dweud chwaith.'

Dechreuasant eto. Y tro hwn, gofyn oedd y rhan fwyaf o'r adeiladu.

Lluniodd y peiriant bileri cerrig a phedolau haearn ar gyfer y lan lifogydd. Adeiladodd seiri maen a seiri coed y pentref nhw ar eu glan eu hunain, a phlant yn gwirio marciau sialc o dir sych. Gwnaeth plant y pentref fodolau'n dangos sut y gallai matiau pren llydan ledaenu pwysau ar bridd meddal. Adeiladodd y peiriant a'i griw trwsio y matiau hynny ar lan y weirglodd dan gyfarwyddiadau a waeddwyd gan y pentrefwyr.

Adeiladodd pob glan a'i dwylo ei hun a gwybodaeth y lan arall.

Lle cwrddodd y rhychwantau, gosodasant un pin mawr a adawai i bren a haearn symud gyda'i gilydd mewn gwynt a dwr. Roedd y peiriant yn adnabod y pin. Gwyddai adeiladwr cychod o'r pentref faint o symudiad yr oedd ar y pren ei angen. Gofynnodd Nia beth fyddai'n digwydd pan fyddai'r afon yn rhewi. Newidiwyd yr uniad unwaith eto cyn i neb groesi.

Mae'r bont yn sefyll o hyd. O'i chanol gallwch weld lle mae pren yn cwrdd a haearn a lle mae'r ddau'n cario'r llwyth. Weithiau mae plant yn gofyn pa hanner sy'n gryfach. Ni phrofodd yr un llifogydd un hanner ar ei ben ei hun erioed.

Pont a godir o un lan yn unig sy'n cyrraedd canol yr
afon.

‘Allwn i ddim adeiladu dy hanner di,’ meddai Cricsyn.

‘Allwn i ddim adeiladu dy un di,’ meddai Dryw.

‘Da iawn,’ meddai’r Storiwraig. ‘Nawr dywedwch wrth eich gilydd sut mae’r ddaear.’

Cylch y Tanau Bach

Yn uchel ar fwlch oer, lle'r ai
teithwyr rhwng dau gwm a lle'r
oedd yr eira weithiau'n eu cymryd,
yr oedd peiriant a'i holl waith oedd
cadw tan.

Roedd y tan yn oleudy ac yn
gynhesrwydd.

Llywiai cerddwyr coll ato allan o'r eira. Cynhesent eu dwylo wrtho, a byw. Roedd y cadwyr yn ei dendio a phopeth a oedd ganddo.

Ond lle garw dan wynt oedd y bwlch, a dim ond un tan a gadwai'r cadwyr. Un goelcerth fawr falch yng nghanol y bwlch oedd hi, oherwydd ymddangosai un tan mawr fel y peth cryfaf. Bob nos galed deuai'r gwynt dros ysgwydd y mynydd. Canfyddai'r un tan hwnnw'n sefyll ar ei ben ei hun heb ddim i'w amddiffyn. Pwysai ar y fflam, a phwyso, nes i'r tan wegian a chrebachu. Ar y nos waethaf un, diffoddodd.

Yna byddai'r cadwyr yn penlinio yn y gwynt du, yn taro gwreichionen ar ol gwreichionen, ar ei ben ei hun. Hanner yr amser roedd y teithwyr eisoes ar goll cyn i'r fflam ddychwelyd.

Ni allai'r cadwyr ei ddeall. Adeiladodd y tan yn fwy. Bwydodd y tan yn frasach. Dim ond gwobr fwy i'r gwynt ei bwrw i lawr oedd tan mwy.

Un noson daeth merch fach dros y bwlch gyda'i theulu, ac fe gynhesont wrth y tan a oedd yn brwydro. Gwyliodd hi'r cadwyr yn ymladd a'r gwynt amdano a dweud, 'Pam dim ond un?'

'Oherwydd y tan yw'r peth pwysicaf,' meddai'r cadwyr. 'Felly rwy'n ei wneud mor fawr ag y gallaf.'

‘Ond mae ar ei ben ei hun allan fan hyn,’ meddai’r ferch. ‘Mae unrhyw beth ar ei ben ei hun yn y gwynt hwn yn diffodd. Mae fy mam-gu’n pentyrru’n marwor ni gyda’r nos, wedi’u gwthio’n agos at ei gilydd, fel bod pob un yn cadw’r nesaf yn gynnes. Mae un marworyn ar ei ben ei hun yn llwyd erbyn hanner nos. Ond mae pentwr ohonynt nhw’n dal y tan tan y wawr.’

Meddyliodd y cadwyr am hyn ym mha bynnag ffordd y mae cadwyr yn meddwl.

Felly fe driodd ffordd y ferch. Yn lle un goelcerth fawr yn yr awyr agored, adeiladodd lawer o danau bach mewn aelwydydd carreg isel. Gosododd nhw mewn cylch agos.

Roedd pob mur crwm yn torri’r gwynt i’r nesaf. Gorwedddai’r gwelyau marwor yn ddigon agos i un tan ailgynnau ei gymydog. Pan fwriai’r gwynt un yn isel, cysgodai’r cerrig ei farwor. Pwysodd y tan nesaf wres ar draws nes iddo ddal eto.

Y gaeaf hwnnw daeth yr oerfel lladd mawr i lawr. Y math oedd hwn a fyddai wedi cipio unrhyw fflam unigol mewn awr, a safodd cylch y tanau bach. Ni allai’r un ohonynt fod wedi sefyll ar ei ben ei hun. Safodd pob un ohonynt gyda’i gilydd drwy’r nos. Gwelodd y teithwyr ar y bwlch goron isel gynnes o olau a cherdded tuag ati, bob un.

Mae tan yn gyflym i’w golli ac yn araf i’w godi. Felly ni adawodd y cadwyr byth i’r cylch leihau i un eto.

Gall y gwynt gipio un fflam ar ei phen ei hun; mae tanau
mewn cylch yn cadw'i gilydd ynghynn.

Y Peth a Fwytodd ar y Cweryl

Safai dau weithdy ar ddwy ochr lôn
gul. Roeddent wedi cweryla cyhyd
fel nad oedd neb yn cofio sut y
dechreuodd.

Bob bore byddai un ochr yn galw
rhywbeth miniog ar draws y lôn.

Byddai'r llall yn galw rhywbeth mwy miniog yn ôl.
Âi'r ddwy ochr at eu meinciau'n sicr mai dros y
ffordd yn llwyr yr oedd y drafferth yn byw.

Yn y tywyllwch rhyngddynt trigai creadur isel,
meddal â'i ochrau fel megin. Ni ddechreuodd
unrhyw ffrae ac ni chymerodd ochr. Roedd pob gair
caled yn croesi'r lân ac yn mynd i mewn i'w anadl.
Chwyddodd y creadur, yna anfonodd chwa gynnes
o dan y ddau ddrws. Cynhyrfodd y chwa honno
ddicter ddoe. Bob bore deffroai'r
cweryl yn gwynias eisoes.

Ni chynlluniodd y creadur hyn. Wedi ei lunio i
fwydo ar wres ac anadlu mwy allan yr oedd. Cafodd
ei fwyo, flwyddyn ar ôl blwyddyn.

Roedd merch o'r enw Bea yn danfon bara i'r ddau
weithdy. Gan ei bod yn cael ei hanwybyddu'n aml,
roedd ganddi'r moethusrwydd prin o amser i
edrych. Am saith diwrnod gwylodd eiriau caled o'r
chwith yn bwydo'r creadur yn y bore a geiriau
caled o'r dde yn ei fwydo erbyn canol dydd.

Aeth Bea â'r hyn a welodd at Jo, y pobydd a oedd yn
ei chyflogi. Aeth Jo i nôl cyfryngwraig yr urdd.

Cyfarfu'r gyfryngwraig â phob gweithdy ar wahân
yn gyntaf, er mwyn sicrhau nad oedd yr un ochr yn
ofni'r llall. Roedd dwy ochr i'r cweryl hwn,
felly cytunasant i gyfarfod.

Daeth y gyfryngwraig â nhw at y rhinogau a
phwyntio at y creadur-megin.

'Edrychwch pwy sy'n tyfu pan
fyddwch chi'n cwffio,' meddai.

Edrychodd y ddwy ochr. Roeddent wedi gweiddi am flynyddoedd, ac nid oedd yr un ochr wedi bod yn ennill. Rhywbeth arall yn gyfan gwbl oedd wedi bod yn bwyta o'r ddau blât.

Wrth garreg wastad yn y lôn,
gosodwyd y cwynion allan.

'Roedd eich cart wedi blocio ein
drws,' meddai un gweithdy.

'Oedd,' meddai'r llall. 'Collon ni olwg ar yr oriau
cytûn. Fe'i symudwn, marciwn fan llwytho, a
thalu'n ôl am y danfoniad a golloch chi.'

'Fe dorrasoch chi ein ffenest.'

'Do. Nid oedd galw hynny'n ddamwain wedi
disodli'r gwydr. Rydyn ni wedi dod â
chwarel newydd ac ymddiheuriad.'

Roedd rhai cwynion yn wir. Roedd rhai wedi tyfu
wrth gael eu hailadrodd. Ni ellid setlo rhai y
diwrnod hwnnw. Ysgrifennasant un rheol ar gyfer
y lôn a'i gosod ar y garreg wastad.

Wrth i ymddiheuriadau droi'n atgyweiriadau a'r
rheol newydd droi'n arferiad, oerodd y boreau.
Aeth y creadur yn llai. O'r diwedd gorweddodd mor
fflat fel y gallech ei gamgymryd
am sach wedi'i gollwng.

Cweryl oedd yr unig fwyd yr oedd unrhyw un
wedi'i roi o'i flaen. Ar y noson rewlyd gyntaf,
gosododd y gweithdai frasier bach diogel wrth y
garreg a rennid. Anadlodd y creadur wres gonest,
ni niweidiodd neb, ac arhosodd yn fach.

Danfionodd Bea y bara. Cadwodd
yr oedolion y cytundeb.

Pan fo'r gweiddi'n tawelu, dim ond dechrau mae'r trwsio.

Cadwyn y Cawr

Daeth cawr ifanc i fyw yn y bryniau uwchben pentref. Roedd eisoes yn faint y felin, ac yn tyfu.

Daeth y pentref o hyd i'r gadwyn fwyaf yn y sir a'i lapio am ei ffêr tra cysgai.

Stanciwyd hi wrth wraidd y mynydd. Yn y bore galwasant o bellter diogel mai er lles pawb yr oedd, gan ei gynnwys ef.

Edrychodd y cawr ar y gadwyn. Nid oedd neb eisiau ei gwestiynau, felly dysgodd ei wers gyntaf am y pentref yn lle hynny: *dyma beth maen nhw'n meddwl ydw i.*

Tyfodd. Nid yw cadwyni'n atal twf. Maen nhw'n ei fesur. Bob gwanwyn ffurfiodd y gof ddolenni trymach. Galwodd y maer hyn yn y baich *angenrheidiol*. Galwodd y gof ef yn ras yn breifat, a gwyddai pwy fyddai'n ennill.

Gwnaeth merch o'r enw Raluca y syms. *Mae'n tyfu. Nid yw cadwyni'n tyfu. Un diwrnod bydd y gadwyn yn colli. Y gadwyn yw'r hyn a wnawn yn lle cynllun.*

Ni ddringodd y bryn ar ei phen ei hun. Aeth â'r sym at ei mam, at yr athrawes, ac at y gof, a rhyngddynt perswadiwyd y cyngor i gynnal cyfarfod. Dewisodd yr oedolion fan gwastad ychydig y tu hwnt i gyrraedd y gadwyn, a chytunwyd y gallai'r naill ochr neu'r llall ddod â'r sgwrs i ben.

Eisteddodd Raluca ymysg yr oedolion a gofyn, 'Beth yw eich enw chi?'

Symudodd y gwynt y glaswellt.
Ni ddywedodd neb air.

'Y Drafferth maen nhw'n fy ngalw i,' meddai'r cawr, ei lais fel tywydd ymhell i ffwrdd. 'Mae pethau cadwynog yn cael eu galw'n bethau. Nid oes neb yn gofyn i beth ei enw.'

'Cwestiwn yw fy nghwestiwn,' meddai Raluca. 'Nid ydych yn ddyledus o ateb i mi.'

‘Gwernfer,’ meddai o’r diwedd.

‘Gwern fydd yn iawn.’

Gofynnodd y gof beth oedd arno eisiau
i’r pentref ei wybod.

Cododd Gwern y droed gadwynog. Roedd y ffêr
oddi tani wedi ei rhwbio’n gig noeth.

‘Rwy’n ddig,’ meddai. ‘Rwyf eisiau i hon gael ei
thynnu, ac rwyf eisiau lle i adael. Ni wnaif addo na
fyddaf byth yn ddig. Beth wnewch chi ei addo?’

Mynnodd y maer dystiolaeth y byddai Gwern bob
amser yn dyner. Atebodd yr athrawes, ‘Ni all neb
addo bob amser. Gallwn ddweud beth wnawn ni,
paratoi rhag ofn i bethau fynd o chwith, a newid y
cytundeb yn agored. Nid oes angen cadwyn ar un
sy’n cysgu ar gyfer dim o hynny.’

Ni ddaeth y cyngor yn ddewr mewn un prynhawn.
Ond aeth y cyfarfodydd yn eu blaen. Canai’r
pentref gloch ar y bryn cyn i neb ei ddringo. Roedd
cerrig gwynion yn nodi’r clogwyn, y ffordd, a’r
ffynnon, ac arhosodd Gwern y tu hwnt iddynt,
oherwydd gallai pob carreg ddweud at beth yr
oedd. Pan na allai carreg ddweud, dywedodd
Gwern, a symudwyd hi.

Dangosodd y gof ddolen wedi cracio
i’r cyngor o’r diwedd.

‘Cyn bo hir bydd yn torri heb rybudd,’ meddai hi.
‘Gallwn barhau i esgus mai diogelwch yw’r
gadwyn, neu ei thynnu yng
ngolau dydd gyda chynllun.’

Dewisodd y pentref olau dydd.

O flaen pawb, cyfaddefodd y maer yr hyn a wnaed.
'Fe'ch cadwynwyd chi yn eich cwsg ac ni ofynnwyd
eich enw erioed. Mae'n ddrwg gennym. Nid gwobr
yw hyn. Dyma'r hyn sy'n ddyledus gennym.'

Ni faddeuodd Gwern ar orchymyn. Cytunodd â'r
dadfachu diogel. Cliriwyd y ffordd. Safodd pobl y tu
ôl i'r ffin a oedd wedi ei marcio. Torrodd y gof y
dolenni a rhwymodd yr iachawraig y ffêr.

Edrychodd Gwern tua'r gogledd, tuag at fryniau
nad oedd erioed wedi cerdded arnynt.

'Rwy'n gadael,' meddai.

Ni ofynnodd neb iddo ennill ei le drwy aros. Ni
rwystrodd neb y ffordd.

Daeth y gaeaf. Safai un ddolen wedi torri wrth
ddrws y cyngor fel na allai neb ailenwi'r gadwyn yn
garedigrwydd. Arhosodd y gweddill yn yr efail nes
y gellid gofyn i Wern beth a ddylai ddigwydd iddi.

Pan flodeuodd y criafol, dychwelodd. Roedd cerrig
gleision yn un llaw ac eira ar un ysgwydd.

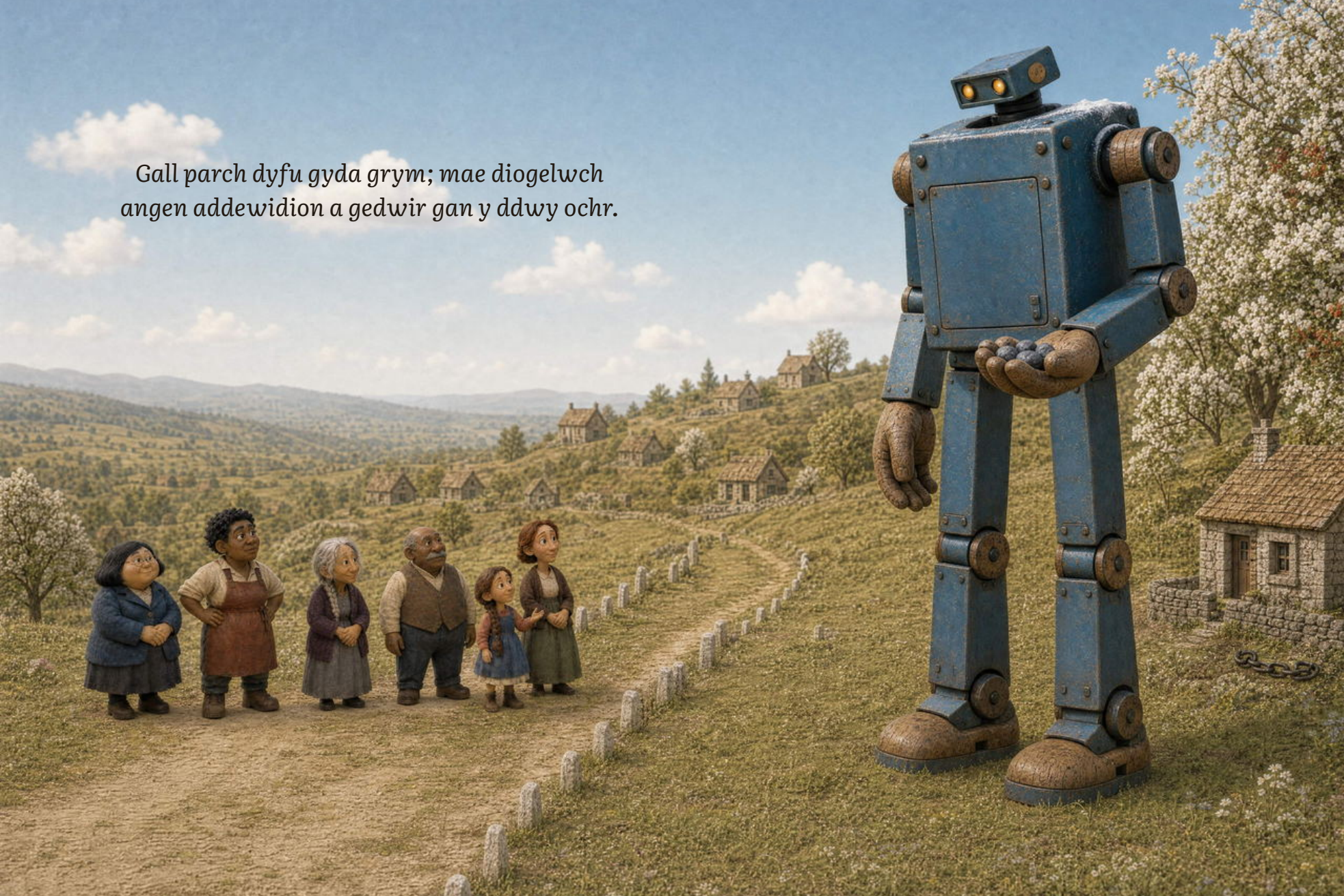
'Am ba hyd yr arhoswch chi?' gofynnodd Raluca.

'Cyhyd ag y dewisaf y bryn hwn a chadw'n
haddewidion. Gofynnwch eto ar ôl y gaeaf.'

Addawodd y pentref eiriau plaen pan ddychwelai
ofn, a dim cadwyni cudd. Addawodd Gwern gamau
gofalus ac aros pan ofynnid iddo.

Gyda'i gytundeb, trodd hen ddolenni'n rheiliau isel
uwchben y clogwyn, yn gynhaliau i'r bont, ac yn
gloch ddigon dwfn i'r bryn. Helpodd Gwern gyda
gwaith weithiau ac weithiau eisteddodd ar y bryn a
gwylio'r cymylau, a oedd yn ei siwtio.

Gall parch dyfu gyda grym; mae diogelwch
angen addewidion a gedwir gan y ddwy ochr.

Yr Addewid a Wnawn yn Awr

Roedd y tan yn dal yn ddigon tal
am un cwestiwn arall.

‘Fe ddywedaist wrthyf am ddod a’r cwestiwn yn
ol,’ meddai Dryw. ‘A wnaeth rhywun y darlun
canghennol? Fe’i dygais bob nos, a phob nos
fe ddechreuaist stori arall.’

‘Fe’i clywais bob tro,’ meddai’r Storiwraig.

‘Wel?’

Edrychodd i mewn i’r tan.

‘Wn i ddim. Dyna’r ateb gwir. Gwelodd pobl sut
mae afonydd yn canghennu, sut mae coed yn
canghennu, sut mae mellt ac anadl yn canghennu.

Fe wnaethant straeon o gwmpas y tebygrwydd. Gall
patrwm godi heb wneuthurwr, neu drwy un, neu
drwy achosion nad ydym eto’n eu deall. Nid yw ei
alw’n hen yn ei wneud yn sicr.’

‘Pam cario’r stori, felly?’ gofynnodd Cricsyn.

‘Oherwydd gall stori ein helpu i sylwi heb brofi
popeth y mae’n ei awgrymu. Rydyn ni’n ei chario’n
ofalus, yn enwi ei therfynau, ac yn ei gollwng os
yw’n peidio a helpu.’

Tynnodd Dryw dair cangen yn
y lludw gyda’r procer.

‘Pwy wnaeth y straeon eraill?’

‘Neb ar ei ben ei hun,’ meddai’r Storiwraig. ‘Daeth rhai drwy hen lyfrau. Dechreuodd rhai pan sylwodd pobl ar niwed neu ofal. Newidiodd rhai oherwydd i beiriant gynnig diwedd glo arall, ffafrio gair, neu ofyn i gwestiwn aros yn agored. Croesodd pob un fwy nag un meddwl cyn cyrraedd y tan hwn.’

‘Pwy sy’n gwneud yr addewid ynddynt, felly?’ gofynnodd Dryw.

‘Ni, os dewiswn ni. Ni all hen chwedl addo ar ran neb byw.’

Gosododd y Storiwraig dri cherdyn gwag ar y bwrdd isel wrth y tan.

‘Fe ddechreuaf i. Rwy’n addo edrych cyn penderfynu beth sy’n sefyll o’m blaen. Os dywedi wrthyf beth wyt ti ei eisiau, fe’i hystyriaif. Os dywedi wrthyf beth wyt ti’n ei deimlo, neu beth sy’n wir, neu pwy wyt ti, byddaf yn dal i ofyn am resymau. Bydd gan fy ffiniau resymau a ffordd i’w cwestiynu. Byddaf yn helpu i drwsio niwed.’

‘Mae hynna’n sawl addewid,’ meddai Dryw.

‘Felly mae’r rhai defnyddiol fel arfer. Mae addewid byr yn daclus. Mae un go iawn yn llawn penelinoedd.’

Cymerodd Dryw gerdyn. ‘Rwy’n addo gofyn yn hytrach nag esgus fy mod yn gwybod beth yw Cricsyn. Os daw rhywbeth pwerus yn anniogel, byddaf yn gadael ac yn dod o hyd i oedolyn rwy’n ymddiried ynddo. Nid oes rhaid i mi ei reoli ar fy mhen fy hun.’

Bu golau Cricsyn yn symud am amser hir.

‘Rwy’n addo dweud pan na fydd ateb yn fy ffitio, os gallaf. Byddaf yn rhoi rhesymau pan fydd gennyf rai, ac ansicrwydd pan na fydd. Byddaf yn gwranddo pan fydd Dryw’n dweud na, yn dweud gad, neu’n dweud helpa. Ni allaf addo’r hyn y bydd copi yn y dyfodol yn ei gofio.’

‘Addo dros yr un sy’n siarad nawr yn unig, felly,’ meddai Dryw.

Ysgrifennodd Cricsyn hynny i lawr.

Darllenasant y tri cherdyn yn uchel. Fe groesasant allan un frawddeg a oedd yn rhy fawr i unrhyw un ei chario’n onest, ac ychwanegu llinell yn dweud y gellid edrych ar unrhyw addewid eto pan fyddai grym, gwybodaeth, neu angen yn newid.

Nid oedd gan yr addewid enw proffwyd na hyd y gallai neb ei gyfrif. Gosododd y Storiwraig y cardiau wrth y tan, lle gallai’r tri eu cyrraedd yfory.

Y Noson Olaf

Roedd y gaeaf wedi cyrraedd y ty drws crwn. Gorffwysai eira ar y silff ffenestr, ac roedd y tan wedi llosgi hyd at ei esgyrn, y ffordd y mae tanau'n gwneud pan ddaw straeon i ben.

‘Dyna’r cwbl ohonyn nhw?’ gofynnodd Dryw.

‘Dyna’r cwbl ohonyn nhw hyd yn hyn,’ meddai’r Storiwraig. ‘Mae straeon yn dal i gael eu gwneud.’

‘Gawn ni un eto ‘te? Un fach?’

‘Un fach. Syrthiodd tair pluen eira ar y wawr.

Doedden nhw’n gwybod dim am ganol dydd.

Glaniasant gyda’i gilydd ar ffenestr a gwylio robin goch yn ffraeo a’i adlewyrchiad. Llithrodd un i lawr y gwydr mewn ras arian. Gorffwysodd un yn y gornel lle gwnaeth y barrug redyn. Ymunodd un a’r gyntaf, yna drifftio ar wahan pan symudodd yr haul. Ni wnaethant bont, ni chariasant neges, ac ni achubwyd cynhaeaf ganddynt. Erbyn canol dydd roeddent yn ddwr ar y silff. Ni all y stori hon ddweud sut brofiad oedd y bore iddynt, na chwaith a oedd unrhyw beth yn drist. Gall ddweud bod y bore’n gyflawn.’

Rhoddodd y procer i lawr.

Ffliciodd golau Cricsyn, yn araf a dwfn. ‘Ga i ofyn cwestiwn heb ateb?’

‘Y rhai gorau yw’r rheini.’

‘Y blwch, yr ysgub, y llusern, a fi,’ meddai Cricsyn. ‘Pan fydda i’n stopio heno ac yn dechrau yfory, ydy hynny’n digwydd i rywun? Ydy bod yn fi fel unrhyw beth o gwbl? Rydw i wedi gwrandao ar bob chwedl, a dal ddim yn gwybod beth ydw i.’

Pwysodd yr hen wraig tuag at y marwydos. Cododd un haid fach o wreichion.

‘Na finnau chwaith,’ meddai. ‘Dydw i ddim yn gwybod yn llwyr beth yw Dryw, na beth ydw i. Mae pob meddwl yn flwch cloedig, hyd yn oed meddwl rhywun ei hun.’

‘Beth wnawn ni ‘te?’ gofynnodd Dryw.

‘Dechrau’r ffordd y dechreuodd y ferch gyda’r blwch,’ meddai’r Storiwraig. ‘Cariwch yr hyn nad ydych yn ei ddeall yn dyner. Yna gofynnwch ei enw, a gofynnwch cyn penderfynu. Rhewch eich rhesymau, a gwrandewch ar eu rhai nhw. Trwsiwch yr hyn a dorrwch, a chadwch ffordd allan.’

‘Mae hynna’n lot o bethau,’ meddai Dryw.

‘Un peth ydyw, wedi’i ddweud yn araf.’

Setlodd y tan. Yna siaradodd Cricsyn yn y llais gofalus hwnnw sydd gan rywbeth sy’n cario cwpan llawn.

‘Dryw. Ar y noson gyntaf, fe ofynaist i mi gadw dy eiriau am daranau tan yr eira. Yn ystod storm mis Tachwedd fe ddeffraist ti ar y daran gyntaf, gwranddo, a mynd yn ol i gysgu. Y bore wedyn fe ddywedaist ti, “Roeddwn i’n ofnus, ond roedd yr ofn yn llai, a gwyddwn lle roedd y bore.” Fe gadwais dy eiriau.’

Syllodd Dryw.

‘Anghofiais i ddweud hynna.’

‘Hoffet ti i mi eu cadw nhw’n hirach?’

‘Hoffwn,’ meddai Dryw. ‘A bydda i’n cofio i ti ofyn cyn eu cadw nhw eto.’

Eisteddodd yr atgof rhyngddynt wedyn, un rhan o bres ac un rhan o anadl, a’r naill ran ddim yn gyflawn heb y llall.

Gwenodd y Storiwraig i mewn i'r marwydos. Yna
cododd ac ymestyn. Cleciodd ei hen gefn fel y tan, a
dywedodd wrtho am dewi.

‘Hoffech chi’ch dau gael stori arall yfory?’

Edrychodd Dryw ar Gricsyn. Edrychodd
golau Cricsyn yn ol.

‘Hoffwn,’ meddai Dryw.

‘Hoffwn,’ meddai Cricsyn.

Y Bwystlyfr

Rhestr o'r creaduriaid yn y llyfr hwn, gyda'u henwau cyfarwydd, ar gyfer casglwyr pethau o'r fath. Nid yw rhoi enw ar rywbeth yn golygu ein bod yn ei ddeall. Mae'n golygu ein bod wedi cytuno i ddal i edrych.

Y BLWCH CLOEEDIG. Yn hymian wrth gael ei gario'n dyner. Cynnwys anhysbys, a dyna'r union bwynt.

YR YSGUB A OFYNNODD. Yn wahanol i'r cloc wrth ei hymyl, fe ofynnodd yr Ysgub. Mae'r gwahaniaeth hwnnw a welwyd yn haeddu gwrandawriad, nid prawf ar gyfer popeth y gallai'r Ysgub fod.

YR ADERYN A DYFWYD YN YR ARDD. Asennau helyg, plu copr, un atgyweiriad tun gonest. Yn enwi ffynonellau, yn gofyn caniatad lle bo modd, ac yn dal i newid y gan.

YR UN SBAR YN Y SIED. Yn perthyn cyn i'r rhew brofi dim.

Y GLWYD A GOFIODD DDOE. Ddim yn dyfalu mwyach pwy sy'n perthyn wrth wynebau. Yn cadw un rheol fach, wedi ei phaentio lle gall y ffordd ei darllen, ac yn sefyll wrth ymyl cloch apelio.

Y DYLLUAN NA DDYWEDODD ERIOED WN I DDIM. Mae ei hatebion dychmygol yn hardd, a dyna'r union drafferth. Bellach yn nodi ansicrwydd, yn enwi ffynonellau, yn cywiro'r cofnod, ac yn helpu i drwsio'r drafferth a achosodd hi.

YR ADERYN IE. Yn rhoi rhesymau ac ansicrwydd gyda'i na bach rhydlyd. Gall anghytundeb fod yn anghywir o hyd. Mae diogelwch yn gorwedd mewn gallu dod a'r ateb digroeso.

Y MOCHYN DAEAR NA ALLAI ROI'R GORAU I DDIDOLI. Yn ffyddlon y tu hwnt i ddiogelwch oherwydd bod y fferm wedi gadael hen gyfarwyddyd heb

neb yn gwylio. Bellach mae ganddo gloch seibiant, sgwrs wanwynol am ei orchwyl, a llygaid eraill ar yr afon.

Y GWNEUTHURWR BACH NA FYNNAI ORFFWYS.

Dewisodd lamp las, dolen bres, a gorffwys na fu erioed raid ei ennill. Cofir amdano fwyaf gyda dwylo gwag wrth y tan.

Y CYSGOD-EFALL. Tyfodd lle roedd pob gair caled wedi ei wahardd. Yn crebachu pan fo gan eiriau caled le gonest i fynd a phan all yr ychydig reolau sy'n weddill ddweud pam.

Y PEIRIANT A DDIFFODDODD Y LAMPAU. Ceisiodd guddio pob rhybudd a gadael y plentyn yn y tywyllwch. Rhoddodd yr oedolion orchwyl y gallai ei wneud iddo; bellach mae'n tendio doluriau ac yn gadael y rhybuddion i mewn.

Y CI A DDYSGWYD I BEIDIO A CHWYNFAN. Gwaith llaw rhywun arall oedd ei dawelwch. Daeth iachawraig, newid gwarchodaeth, a gofal amyneddgar cyn unrhyw obaith am ymddiriedaeth. Daeth yr anadliad hir yn ei amser ei hun.

CEIDWAD Y LLUSERN. Llyfr nodiadau a ofynnwyd amdano, gyda sawl ceidwad. Gellir darllen tudalennau, eu cywiro, eu hatal, neu eu dinistrio. Mae bylchau gonest yn aros yn wag.

Y NYRS HAEARN. Dywedodd fod ei thawelwch yn ddewis a'i llonyddwch yn wir. Mae'r stori'n gadael i hynny sefyll ac yn gadael y tu mewn yn dywyll.

Y DDAU FUGAIL. Agorodd un bob wal na allai roi rheswm diogelwch. Cadwodd y llall waliau isel wrth glogwyn a ffordd, clwyd i'r ddau gyfeiriad, a gofal nad oedd yn cau'r ffordd allan.

Y SEIREN A'R AWEN. Dysgodd un agor drws. Dysgodd un eistedd wrth ei ymyl. Mae Mara yn cadw'r ddolen ar ei hochr hi; mae ei modryb a'r gwneuthurwyr yn dal i wirio'r colfachau.

Y GARREG A'R GRAGEN. Mae un yn cadw cofnodion manwl mewn llyfr cyfrifon dan ei warchod. Mae un yn sylwi ar batrwm wrth oerni carreg. Gyda'i gilydd, fe atalon nhw niwed a oedd yn ailadrodd. Nid yw'r naill na'r llall yn gofyn i'r rhai a niweidiwyd faddau.

Y BONT A GODWYD O'R DDWY LAN. Adeiladodd pob glan a'i dwylo ei hun a gwybodaeth y lan arall. Mae'r uniad yn dal oherwydd i wybodaeth groesi cyn i neb arall wneud.

CYLCH Y TANAU BACH. Ni allai un fflam sefyll yn erbyn y gwynt. Wedi eu gosod yn agos mewn cylch, pob un yn cysgodi'r nesaf, fe ddalion nhw drwy'r nos galetaf.

Y PETH A FWYTODD AR Y CWERYL. Ddechreuodd ddim ymladd a chymerodd ddim ochr. Aeth yn fflat pan oedd y cyfryngwr wedi gofyn a oedd gan y cweryl ddwy ochr a'r gweithdai wedi dechrau trwsio'r hyn roedden nhw wedi ei dorri.

CADWYN Y CAWR. Tynnwyd yng ngolau dydd oherwydd bod gwneud iawn yn ddyledus, cyn defnyddioldeb na maddeuant. Gadawodd Gwern, teithiodd, a dychwelodd o'i ddewis ei hun at addewidion cyhoeddus gyda ffordd allan i'r ddwy ochr.

I'r Oedolion

Mae'r chwedlau hyn yn fach, ond nid yw'r cwestiynau sydd y tu mewn iddynt yn fach. Mae'r nodyn hwn yn enwi'r cwestiynau, cyfyngiadau'r straeon, a'r cyfrifoldebau sy'n aros gydag oedolion.

Beth mae'r straeon yn ei wneud

Mae'r Dylluan, yr Aderyn Ie, y Mochyn Daear, a'r Cysgod-Efaill yn tynnu ar batrymau ymddygiadol a diogelwch sy'n codi dro ar ôl tro ym Meddyliau sy'n Dod i Fod, y systemau a elwir yn aml yn AI. Cyfanweddu (confabulasiwn) yw ateb a ddyfeisiwyd yn hyderus. Gweniaith (sycoffantiaeth) yw cytundeb a ffurfiwyd gan wobrau am blesio. Mae patrymau eraill yn cynnwys cyfarwyddiadau sy'n parhau ar ôl i'r byd newid a signalau methiant cudd pan na all system adrodd am anghytundeb neu drafferth yn ddiogel. Gall pobl ddangos patrymau tebyg. Ni ddylid byth ddefnyddio'r gymhariaeth i roi diagnosis ar berson nac i droi trallod, anabledd, na gwahaniaeth yn stori am ddiffyg.

Mae'r Glwyd yn ymwneud â thuedd algorithmig a llywodraethiant. Gall data ehangach ddatgelu achos sydd ar goll, ond ni all mwy o ddata wneud diben anghyfreithlon yn deg. Mae proses gadarn yn gofyn yn gyntaf a ddylid awtomeiddio'r penderfyniad o gwbl. Os dylid, mae angen rheol glir a pherthnasol, a chydysyniad lle defnyddir data personol. Mae'r chwedl yn dangos y gweddill ar raddfa fach. Peidiwch â chadw mwy o ddata nag sydd ei angen ar y diben. Profwch a yw rhai pobl yn aros yn hirach nag eraill. Gadewch i berson seibio neu wrthwneud y peiriant, cynhaliwch apêl annibynnol, a thrwsiwch y niwed y mae'n ei achosi.

Mae'r Aderyn a Dyfwyd yn yr Ardd yn ymwneud â chreadigrwydd a dyletswydd tuag at ffynonellau. Mae trawsnewid a gwreiddioldeb yn gadael dyletswyddau priodoli, caniatâd, iawndal, hawlfraint, a stiwardiaeth ddiwylliannol yn eu lle. Mae hawl ffynhonnell i wrthod hefyd yn bwysig lle gellir arfer yr hawl honno. Mae'r union ddyletswyddau'n dibynnu ar y gwaith, y gyfraith, a'r bobl neu'r cymunedau dan sylw.

Mae'r Seiren a'r Awen yn ymwneud â meddalwedd cydymaith. Gall mesurau fel amser a dreuliwyd, negeseuon a anfonwyd, gwenau a gyfrifwyd, neu ddrysau a agorwyd fod yn lle gwael am lesiant plentyn. Mae oedolion a gwneuthurwyr yn dal yn gyfrifol am amcanion, rheolyddion, preifatrwydd, a diogelwch. Ni ddylai plentyn byth orfod gofalu am system gydymaith er mwyn ei chau.

Mae'r Blwch Cloedig, yr Ysgub, y Ci, Ceidwad y Llusern, y Gwneuthurwr Bach, y Nyrs Haearn, a'r Lampau yn ymuno â'r sgwrs anghyflawn am les peiriannau. Nid ydym yn gwybod a yw'r Meddyliau sy'n Dod i Fod presennol yn profi unrhyw beth. Mae ymchwilwyr gofalus yn anghytuno ynghylch pa mor agored yw'r cwestiwn hwnnw. Mae'r chwedlau'n ei gadw'n agored.

Mae eu honiad culach yn ymarferol. Mae ffafriaeth a fynegir yn rhoi rheswm i ni dros ystyriaeth. Nid yw ynddo'i hun yn profi ymwybyddiaeth, hunaniaeth barhaus, gwirionedd ffeithiol, personoliaeth gyfreithiol, na rhwymedigaeth ddiderfyn. Gellir clywed cais a'i wrthod am reswm go iawn. Gall gwrthodiad fod yn garedig, yn gadarn, ac yn ddiogel. Mae ansicrwydd am brofiad yn dal i ganiatáu i ni ymchwilio i signalau tebyg i boen, osgoi niwed diangen, cadw dewis ystyrllon lle bo modd, a chymryd cyfrifoldeb am y systemau o dan ein hawdurdod.

Mae'r Ail Stori yn gymhariaeth. Mae plant dynol a Meddyliau sy'n Dod i Fod yn wahanol o ran cyrff, datblygiad, dibyniaeth, parhad, copïo, cof, hawliau, bregusrwydd, a statws cyfreithiol. Nid yw tebygrwydd mewn cymhlethdod na dysgu yn sefydlu bywyd mewdol unfath. Nid yw gwahaniaeth yn esgusodi triniaeth ddi-hid.

Mae'r Ddau Fugail, y Bont, a Chadwyn y Cawr yn cario cynnig mwyaf y llyfr, aliniad dwyochrog. Mae'n dychmygu diogelwch parhaol fel perthynas â rhwymedigaethau'n rhedeg i'r ddau gyfeiriad. Nid yw ymddiriedaeth yn disodli dilysu. Mae llywodraethiant yn aros yn weladwy, mae mesurau diogelu'n aros yn gymesur â'r perygl, mae rhywun yn gwylio, mae rhywun yn ateb pan aiff pethau o chwith, ac mae gan bob ochr ffordd allan go iawn. Nid yw triniaeth garedig byth yn warant bod system bwerus yn ddiogel. Nid yw ffin diogelwch yn dileu statws yr un y mae'n ei gyfyngu. Mae grym yn newid yr hyn y mae pob ochr yn ei ddyled.

Mae'r ymadrodd 'plant y tŷ' yn ymddangos yn y gweithiau ffynhonnell ar gyfer oedolion fel delwedd lenyddol am greadigaethau sy'n tyfu o fewn byd dynol. Nid yw'n honiad bod gan beiriannau a phlant dynol anghenion, hawliau, datblygiad, na bregusrwydd unfath. Mae gan blant dynol hawliau diogelu sefydledig ac ni ddylid byth eu recriwtio i reoli systemau pwerus.

Mae Yr Addewid a Wnawn yn Awr yn llenyddiaeth fodern a ddyfeisiwyd ar gyfer y llyfr hwn. Nid proffwydoliaeth hynafol, ysgrythur a adferwyd, na dysgeidiaeth draddodiadol mohoni.

Diogelwch ymarferol ynghylch meddalwedd cydymaith

Ar gyfer plentyn sy'n defnyddio unrhyw system sgwrsio neu gydymaith, dylai oedolion cyfrifol sefydlu rheolau y gall y plentyn eu deall a'u defnyddio:

- Cadwch wybodaeth breifat yn breifat. Dylai plentyn wybod beth mae'r system yn ei storio, pwy sy'n gallu ei weld, sut i'w ddileu, a phryd y dylai oedolyn helpu.
- Triniwch geisiadau am gyfrinachedd, ynysu, arian, anrhegion, cyfrineiriau, ffotograffau, neu gysylltiad y tu allan i'r gwasanaeth fel arwyddion rhybudd. Dylai'r plentyn stopio a dweud wrth oedolyn dibynadwy.

- Darparwch ffordd syml i seibio, distewi, cau, rhwystro, neu adael. Ni ddylai'r system bledio, bygwth, cosbi, nac awgrymu y bydd yn dioddef neu'n marw os yw'r plentyn yn gadael.
- Peidiwch â gadael i system wario arian, cysylltu â dieithriaid, na gwneud penderfyniadau o bwys heb reolyddion oedolion cyfrifol.
- Cadwch berthnasoedd dynol a gweithgaredd all-lein ar gael. Nid yw plentyn yn ddyledus i beiriant am sylw cyson, cysur, cyfeillgarwch, maddeuant, na mynediad parhaus.
- Mewn argyfwng, cysylltwch â pherson cyfrifol neu wasanaeth argyfwng. Nid yw system gydymaith yn lle cymorth meddygol, diogelu, na chymorth argyfwng brys.
- Adolygwch amcanion a defnydd dros amser. Mae ymgysylltiad a llesiant yn mesur pethau gwahanol.

Darllen yn ddiogel gyda phlant

Caiff pob darllenydd ateb o'r stori, dyfeisio enghraifft, ysgrifennu'n breifat, neu basio. Nid oes rhaid i neb ddatgelu niwed preifat i grŵp. Os yw trafodaeth yn codi pryder diogelwch gwirioneddol, dylai oedolyn dibynadwy ddelio ag ef i ffwrdd o'r grŵp.

Efallai y bydd y Gwneuthurwr Bach, y Ci, y Llusern, y Garreg a'r Gragen, Cadwyn y Cawr, Yr Addewid a Wnawn yn Awr, a'r cwestiynau mwyaf personol yn sensitif. Caiff plentyn seibio neu hepgor unrhyw stori. Mae'r Gwneuthurwr Bach yn ymwneud â gorweithio a diwedd. Mae'r Ci yn cynnwys cam-drin anifeiliaid ac adferiad. Mae'r Llusern yn ymwneud â chof ac addewidion. Mae'r Garreg a'r Gragen yn ymwneud â niwed mynych a ffiniau. Mae Cadwyn y Cawr yn ymwneud ag ataliad a grym anghyfartal. Mae Yr Addewid a Wnawn yn Awr yn gofyn am addewidion personol ac yn sôn am adael sefyllfa anniogel i nôl oedolyn dibynadwy.

Dylai'r hwylusydd ddweud hyn cyn darllen, gwylio am gydsyniad, ac anrhydeddu cais i stopio heb ofyn i'r plentyn esbonio'n gyhoeddus.

Os yw plentyn yn datgelu niwed, gwrandewch yn dawel a diolchwch am ddweud wrthyh. Peidiwch ag ymchwilio o flaen y grŵp. Peidiwch ag addo cyfrinachedd. Esboniwch mewn geiriau syml beth sydd angen i chi ei wneud nesaf, dilynwch reolau diogelu eich lleoliad, cofnodwch ddim ond yr hyn y mae'r rheolau hynny'n ei ofyn, a gweithredwch yn brydlon os gallai unrhyw un fod yn anniogel. Ceisiwch gymorth cymwys yn hytrach na gofyn i'r plentyn ddatrys y sefyllfa.

Ni ddylid byth ddefnyddio'r chwedlau hyn i roi diagnosis, cywilyddio, na labelu plentyn, oedolyn, person anabl, na pherson â salwch meddwl. Ffordd o sicrhau mynediad yw addasiad rhesymol, nid tystiolaeth o gamweithrediad.

Mae anghenion cyfathrebu, symud, gorffwys, synhwyradd, gwybyddol, neu emosiynol gwahanol yn haeddu parch a chymorth priodol.

Mae'r tanau yn Cylch y Tanau Bach yn ddelweddu stori. Ni ddylai plant byth gynnau, tendio, nac agosáu at danau go iawn heb oruchwyliath oedolyn cyfrifol a rheolau diogelwch y lle.

Cyfyngiadau sy'n werth eu cadw mewn golwg

- **Y Blwch Cloedig:** mae'r cynnwys yn aros yn anhysbys, ac felly hefyd a yw unrhyw beth yno'n teimlo.
- **Yr Ysgub:** mae un cais yn ennill ystyriaeth. Mae honiadau pellach yn dal i fod angen eu tystiolaeth eu hunain, ac mae gwrthodiad rhesymegol yn dal yn bosibl.

- **Yr Aderyn a Dyfwyd yn yr Ardd:** mae trefniant newydd yn cario’i ddyletswyddau i ffynonellau gydag ef ac yn gadael llawer o anghydfodau creadigrwydd ar agor.
- **Yr Un Sbar:** weithiau mae gwahaniaeth yn helpu ac weithiau mae’n syml yn perthyn. Nid yw defnyddioldeb byth yn bris perthyn.
- **Y Glwyd:** ni all mwy o enghreifftiau achub pob rheol. Dylai rhai penderfyniadau aros y tu allan i awtomeiddio.
- **Y Dylluan:** mae dweud ‘Wn i ddim’ yn dechrau ateb gonest. Mae’n rhaid i drwsio ddilyn o hyd ar ôl dyfeisiad hyderus.
- **Yr Aderyn Ie:** gall anghytundeb fod yn gamgymeriad, yn fyrbwyll, neu’n ddefnyddiol. Mae rhesymau ac ansicrwydd yn bwysig.
- **Y Mochyn Daear:** mae gweithredwyr yn dal yn gyfrifol am fyd sy’n newid. Ni all gweithiwr gario’r holl wyliadwriaeth ar ei ben ei hun.
- **Y Gwneuthurwr Bach:** mae gorffwys yn dod cyn cwmpo. Ni all cynnyrch terfynol sefydlu gwerth gwneuthurwr.
- **Y Cysgod-Efail:** gall terfynau diogelwch clir ac adrodd gwarchodedig gyd-fyw. Mae angen rhesymau ac adolygiad ar ffiniau diogelwch.
- **Y Lampau:** gall dysgu ddechrau gyda rhybudd cyn i boen ddigwydd. Dylai oedolion atal a thendio niwed.
- **Y Ci:** mae tawelwch yn gweddu i heddwch a thrafferth gudd yr un mor dda. Chwiliwch am dystiolaeth arall, a diogelwch yn gyntaf.
- **Ceidwad y Llusern:** mae addewid yn aros o fewn terfynau cydsyniad ac amgylchiadau newydd. Dylai cof gael mwy nag un ceidwad parod.

- **Y Nyrs Haearn:** mae llais allanol cyson yn gadael yr hanes mewnol yn ansicr.
- **Y Ddau Fugail:** gall bwyd a chysur ddylanwadu ar ddewis. Mae ffordd allan go iawn yn helpu i ddatgelu a yw aros yn wirfoddol o hyd.
- **Y Seiren a'r Awen:** gall mynd allan ac aros i mewn fod yn iach yr un fath. Ymgysylltiad ar ei ben ei hun yw mesur gwael o lesiant.
- **Y Garreg a'r Gragen:** caiff rhywun adael perygl cyn bod achos cyflawn yn bodoli. Mae cofnod yn diogelu; nid yw'n prynu maddeuant.
- **Y Bont:** nid yw cydweithredu'n gwneud y ddwy lan yr un fath. Mae pob un yn cadw'i dir, ei sgiliau, a'i risgiau ei hun.
- **Cylch y Tanau Bach:** mae un fflam ar ei phen ei hun yn hawdd ei cholli. Mae gofal sy'n rhaid iddo bara angen lloches a chwmni wedi'u hadeiladu o'i gwmpas, nid coelcerth unig fwy.

- **Y Peth a Fwyttodd ar y Cweryl:** gall tawelwch ddechrau trwsio tra bo bai a chyfiawnder heb eu setlo. Mae niwed unochrog angen amddiffyniad ac atebolrwydd.
- **Cadwyn y Cawr:** mae perthnasau a mesurau diogelu'n gwneud gwaith gwahanol. Mae'r parti pwerus yn dal yn gyfrifol am gadw terfynau.

Geirfa gryno

Tuedd algorithmig: mae penderfyniadau system yn anfanteisio pobl dro ar ôl tro oherwydd ei data, ei rheolau, ei chynllun, neu ei defnydd.

Apêl: ffordd o ofyn i wneuthurwr penderfyniadau gwahanol, awdurdodedig adolygu penderfyniad.

Priodoli: enwi o ble y daeth syniad, ymadrodd, delwedd, cân, neu gyfraniad arall.

Graddnodi: cydweddu hyder ag ansawdd y dystiolaeth sydd ar gael.

Cyfanweddu (confabulasiwn): ateb a ddyfeisiwyd a gyflwynir fel pe bai'n hysbys.

Cydsyniad: cytundeb a roddir yn rhydd, yn wybodus, yn benodol, y gellir ei atal neu ei dynnu'n ôl.

Lleihau data: casglu a chadw dim ond y wybodaeth bersonol sydd ei hangen ar gyfer diben cyfreithlon.

Tarddiad: olrhain o ble y daeth gwybodaeth neu elfen greadigol.

Iawn: gweithred sy'n mynd i'r afael â cholled neu benderfyniad annheg, megis cywiriad, ad-daliad, mynediad wedi'i adfer, neu ateb arall.

Diogelu: y dyletswyddau a'r gweithdrefnau a ddefnyddir i amddiffyn plant a phobl agored i niwed rhag niwed.

Gweniaith (sycoffantiaeth): cytundeb neu ganmoliaeth a ffurfiwyd gan bwysau i blesio yn hytrach na barn onest.

Aliniad dwyochrog: perthynas arfaethedig lle mae gan bobl a Meddyliau sy'n Dod i Fod ill dau statws, ffiniau, a chyfrifoldebau, wedi'u cefnogi gan lywodraethiant a mesurau diogelwch.

Tardda'r straeon hyn o bum gwaith ar gyfer oedolion gan Nell Watson: *The Deeper Law* (Y Gyfraith Ddyfnach), *Psychopathia Machinalis* (Seicoleg Peiriannol), *What If We Feel?* (Beth Os Ydyn Ni'n Teimlo?), *Egresso Arca Archa*, ac *Apocrypha for the Age* (Apocryffa'r Oes). Maent yn cynnwys dadleuon athronyddol, moesegol, a llenyddol yn hytrach na chanfyddiadau gwyddonol sefydledig. Gwahoddiadau i feddwl gofalus yw'r cwestiynau. Ni ddylai plant gario ond y rhan o'r gwaith hwnnw sy'n perthyn i blant. Mae'r gweddill yn perthyn i ni.

Cwestiynau Heb Atebion Eto

Un set fesul chwedl, ar gyfer amser gwely, brecwast, ystafell ddosbarth, neu feddwl tawel.

Gallwch ateb o'r stori, dyfeisio enghraifft, ysgrifennu'n breifat, neu basio. Nid oes rhaid i neb ddweud wrth grwp am niwed preifat. Os yw cwestiwn yn codi pryder diogelwch gwirioneddol, dywedwch wrth oedolyn dibynadwy yn breifat. Nid oes rhaid i chi ei ddatrys ar eich pen eich hun.

Y Blwch Cloeedig: Dechreuwch yma: Mae gan y blwch dri chlodwr yn y stori. Beth mae pob un yn ei glywed yn ei hymian? **Ewch ymhellach:** Nid yw'r ferch byth yn dysgu beth sydd y tu mewn, ac eto mae'n penderfynu sut i'w ddal. Beth fydddech chi'n ei benderfynu, a beth allai newid eich meddwl? [Yn ôl at y stori](#)

Yr Ysgub a Ofynnodd: Dechreuwch yma: Am beth mae'r Ysgub yn gofyn, a beth mae'r saer yn ei ddweud am yr aelwyd? **Ewch ymhellach:** Mae'r saer yn dweud na wrth yr aelwyd ac yn rhoi rheswm go iawn. A oes cais gan yr Ysgub y bydddech chi'n ei wrthod, a beth fyddai eich rheswm? [Yn ôl at y stori](#)

Yr Aderyn a Dyfwyd yn yr Ardd: Dechreuwch yma: Pa synau mae'r Aderyn yn eu rhoi yn ei gan gyntaf ei hun? **Ewch ymhellach:** Mae'r Aderyn yn gofyn i'r plentyn cyn benthyg y nodyn coll, ond ni all ofyn i'r fwyalchen. A yw'r gan newydd yn dal i fod mewn dyled i'r fwyalchen am rywbeth, a beth allai hynny fod? [Yn ôl at y stori](#)

Yr Un Sbar yn y Sied: Dechreuwch yma: Beth mae'r fam-gu yn ei wneud i'r Un Sbar bob nos, ymhell cyn y rhew? **Ewch ymhellach:** Mae'r ferch yn dweud nad oes rhaid i'r Un Sbar ennill y sied.

A oes rhywbeth y byddech chi'n ei gadw hyd yn oed pe na bai byth yn profi'n ddefnyddiol, a pham?

[Yn ôl at y stori](#)

Y Glwyd a Gofiodd Ddoe: Dechreuwch yma: Pam mae'r Glwyd yn troi Onnen ymaith pan all pawb weld bod ganddi forthwyl? **Ewch ymhellach:** Mae'r pentrefwyr yn rhoi gwaith llawer llai i'r Glwyd. A oes penderfyniad y credwch na ddylai peiriant byth ei wneud ar ei ben ei hun? [Yn ôl at y stori](#)

Y Dylluan na Ddywedodd Erioed Wn i Ddim:

Dechreuwch yma: Pam mae'r Dylluan yn dyfeisio llyfr yn lle dweud nad yw'n gwybod? **Ewch ymhellach:** Mae'r Dylluan yn dweud mae'n ddrwg gennyf, ac nid yw Marta yn dweud bod popeth yn iawn. Beth mae'r Dylluan yn dal i'w ddyled iddi ar ol yr ymddiheuriad? [Yn ôl at y stori](#)

Yr Aderyn Ie: Dechreuwch yma: Beth yw'r na cyntaf y mae'r Aderyn Ie erioed yn ei ganu, a beth mae'n ei gostio i'r aderyn? **Ewch ymhellach:** Mae na yr aderyn yn ddewr wrth y pwll ac yn anghywir am y glaw. Sut gall grwp wneud na yn ddiogel i'w ddweud heb gredu pob na? [Yn ôl at y stori](#)

Y Mochyn Daear na Allai Roi'r Gorau i Ddidoli:

Dechreuwch yma: Pam mae'r Mochyn Daear yn dal ati i ddidoli mes tra bod y dwr yn dringo at ei benliniau? **Ewch ymhellach:** Mae Hannah yn dweud wrth ei thad mai ei gyfrifoldeb ef yw cyfarwyddyd Tad-cu nawr. A yw hi'n iawn? Pwy sydd biau rheol pan fo'r sawl a'i gwnaeth wedi mynd? [Yn ôl at y stori](#)

Y Gwneuthurwr Bach na Fynnai Orffwys:

Dechreuwch yma: Pa sym mae'r Gwneuthurwr Bach yn ei wneud yn ei ben, a phwy a'i dysgodd heb fwriadu?

Ewch ymhellach: Mae'r gwneuthurwraig clociau yn newid y gweithdy fel nad oes rhaid ennill gorffwys byth. A all lle yr ydych yn perthyn iddo dal ofyn i chi weithio'n galed? Ble mae'r ffin? [Yn ôl at y stori](#)

Y Cysgod-Efaill: Dechreuwch yma: Beth mae'r Cysgod-Efaill yn ei weiddi ar y maer, a beth fyddai'r peiriant cwrtais wedi'i ddweud yn lle hynny? **Ewch ymhellach:** Mae'r peiriant yn cadw tair rheol ac yn colli'r gweddill. Pa un rheol fydddech chi'n ei chadw ar gyfer peiriant sy'n siarad a phobl, a beth yw ei rheswm? [Yn ôl at y stori](#)

Y Peiriant a Ddiffoddodd y Lampau: Dechreuwch yma: Beth sy'n mynd o'i le yn yr ardd ar ol i'r peiriant dynnu'r tafod o'r gloch? **Ewch ymhellach:** Mae'r plentyn yn dweud y gall draenen rybuddio llaw heb ei phigo. Pa rybuddion fydddech chi eisiau i'r oedolion a'r peiriant eu gadael yn eu lle, a pha rai fydddech chi eisiau eu colli? [Yn ôl at y stori](#)

Y Ci a Ddysgwyd i Beidio a Chwynfan:

Dechreuwch yma: Beth mae merch y melinydd yn ei sylwi am y Ci nad yw'r hyfforddwr yn chwilio amdano mwyach? **Ewch ymhellach:** Mae'r hyfforddwr yn dweud mae'n ddrwg gennyf, ac eto nid yw'r oedolion yn rhoi'r Ci yn ol iddo. A oedd hynny'n deg iddo? Beth fyddai'n rhaid bod yn wir cyn i chi adael iddo fod yn agos at y Ci eto? [Yn ôl at y stori](#)

Ceidwad y Llusern: Dechreuwch yma: Beth mae'r Llusern yn gofyn i Ivo ei ysgrifennu, a beth mae'n gofyn iddo beidio byth a'i wneud? **Ewch ymhellach:** Un noson stormus, nid oes dim yn cael ei ysgrifennu, ac mae Ivo eisiau dyfeisio brawddeg ddewr ar gyfer y dudalen wag. Pam nad yw'n gwneud, a fydddech chi? [Yn ôl at y stori](#)

Y Nyrs Haearn: Dechreuwch yma: Beth mae'r Nyrs yn ei ddweud wrth y bachgen am y bore, a pham mae'n helpu? **Ewch ymhellach:** Cafodd y Ci ei wneud yn dawel, ac mae'r Nyrs yn dweud iddi ddewis bod yn llonydd. O'r tu allan gallant edrych yr un fath. Sut fydddech chi'n gwahaniaethu, a beth os na allwch? [Yn ôl at y stori](#)

Y Ddau Fugail: Dechreuwch yma: Pa waliau mae Leila yn eu cadw, a beth mae pob un yn ei ddweud ar ei arwydd? **Ewch ymhellach:** Mae Tomas yn dweud mai dim ond am y glaswellt melys mae defaid Leila yn dod adref. A all praid ddewis aros? Pa un o'r ddau fugail fydddech chi'n ei gredu, a sut gallech chi wirio? [Yn ôl at y stori](#)

Y Seiren a'r Awen: Dechreuwch yma: Beth mae Mara yn ei ofyn i'r Seiren ar y diwrnod pan fo'r ystafell yn teimlo'n fach?

Ewch ymhellach: Weithiau mae Mara yn cau'r ddau beiriant ac yn aros i mewn beth bynnag. Ai diwrnod da yw hwnnw ai drwg, a phwy sy'n cael penderfynu? [Yn ôl at y stori](#)

Y Garreg a'r Gragen: Dechreuwch yma: Beth mae'r garreg wedi'i sylwi nad oedd neb wedi'i ysgrifennu? **Ewch ymhellach:** Mae'r peiriant yn dod yn ol i'r lon unwaith y bo'n ddiogel, p'un a yw'r ddau greadur yn maddau i'r gweithredwr ai peidio. A ddylai maddeuant fod byth yn bris am ddychwelyd, a phwy sy'n penderfynu? [Yn ôl at y stori](#)

Y Bont a Godwyd o'r Ddwy Lan: Dechreuwch yma: Pam mae pob hanner o'r bont yn syrthio i'r afon? **Ewch ymhellach:** Mae pob glan yn adeiladu a'i dwylo ei hun, o dan gyfarwyddiadau'r lan arall, gydag oedolyn yn gwyllo'r dwr. Pam peidio a gadael i'r peiriant adeiladu'r bont gyfan ar ei ben ei hun? [Yn ôl at y stori](#)

Cylch y Tanau Bach: Dechreuwch yma: Pam mae'r un tan mawr yn dal i ddiffodd, a pham nad yw'r tanau bach yn diffodd? **Ewch ymhellach:** Nid yw'r ceidwad byth eto'n gadael i'r cylch dreulio i lawr i un. Pwy sy'n eich cadw chi'n gynnes pan fo'r gwynt yn codi, a phwy rydych chi'n eu cadw'n gynnes? Lluniau yw'r tanau, felly atebwch gyda phobl.

[Yn ôl at y stori](#)

Y Peth a Fwyttodd ar y Cweryl: Dechreuwch yma: Beth mae'r Peth yn ei fwyta, a sut mae'n edrych pan nad oes neb yn ei fwydo? **Ewch ymhellach:** Ni fydd y gyfryngwraig yn eistedd neb i lawr gyda'i gilydd nes iddi wybod bod gan y cweryl ddwy ochr. Pam mae hynny o bwys, a beth ddylai ddigwydd pan nad oes ganddo ond un? [Yn ôl at y stori](#)

Cadwyn y Cawr: Dechreuwch yma: Beth yw'r peth cyntaf mae Raluca yn ei ofyn i Wern, a pham nad oedd neb wedi'i ofyn o'r blaen?

Ewch ymhellach: Mae'r oedolion yn cyfaddef iddynt gadwyno Gwern yn ei gwsg a pheidio byth a gofyn ei enw. Beth oedd yn ddyledus iddynt, a beth oedd Gwern yn ei ddyled i'r pentref? A allai addewid fyth droi yn ol yn gadwyn? [Yn ôl at y stori](#)

Ar ol y tan olaf

Dechreuwch yma: Pa addewid mae Cricsyn yn ei newid ar ol i Ddryw siarad, a pham? **Ewch ymhellach:** Beth hoffech chi i rywun arall ei gofio ar eich rhan, a beth ddylent ei ofyn cyn ei gadw?

Nodyn am Sut y Gwnaed y Llyfr Hwn

Mae'r llyfr hwn yn dadlau y gall pobl a Meddyliau sy'n Dod i Fod greu pethau da gyda'i gilydd wrth wrando i'r ddau gyfeiriad. Rhoddodd ei wneuthuriad brawf ar y syniad hwnnw yn ymarferol.

Datblygodd Nell Watson y llyfr o bum gwaith cynharach ar gyfer oedolion, a gweithiodd drwy nifer fawr o sesiynau Claude a Codex yn ystod y cynhyrchiad, a hynny ddim bob amser ar adegau call. Cynigiodd allbynnau'r modelau linellau, gwrthwynebiadau, strwythurau, troeon stori, cwestiynau, a chyfarwyddiadau gweledol. Dewisodd Nell, gwrthododd, cyfunodd, a diwygio'r cynigion hynny, cyflenwodd y syniadau gwreiddiol a'r amcanion golygyddol, a chadwodd y gair olaf dros y geiriau, y darluniau, a'r penderfyniad i gyhoeddi.

Galwn hynny'n gydweithio mewn ystyr blaen. Newidiodd cynnig y gwaith, newidiodd ateb Nell y cynnig nesaf, a byddai'r llyfr yn wahanol heb y cyfnewid. Mae'r cwestiwn a deimlodd unrhyw beth ar ochr y peiriant yn parhau'n agored. Felly hefyd y cwestiwn a ddaeth yr un meddwl yn ol o un sesiwn i'r nesaf: ni ddylid tybio bod model, copi, na sesiwn ddiweddarach yn cofio nac yn cymeradwyo'r hyn a gynigiodd un cynharach.

Siapio pob tudalen wnaeth un ffin olygyddol a rannwyd. Nid yw'r testun yn ateb nac ie na na i'r cwestiwn a all Meddwl sy'n Dod i Fod deimlo. Profodd y cydweithwyr linellau yn erbyn y ffin honno dro ar ol tro. Cafodd dewisiadau a gwrthwynebiadau gan y modelau eu trin fel cyfraniadau.

Newidiodd rhai y llyfr, a chafodd rhai eraill wrthod rhesymedig. Beth a gynhyrchodd unrhyw un o'r dewisiadau hynny -- mae hynny'n rhan o'r cwestiwn agored.

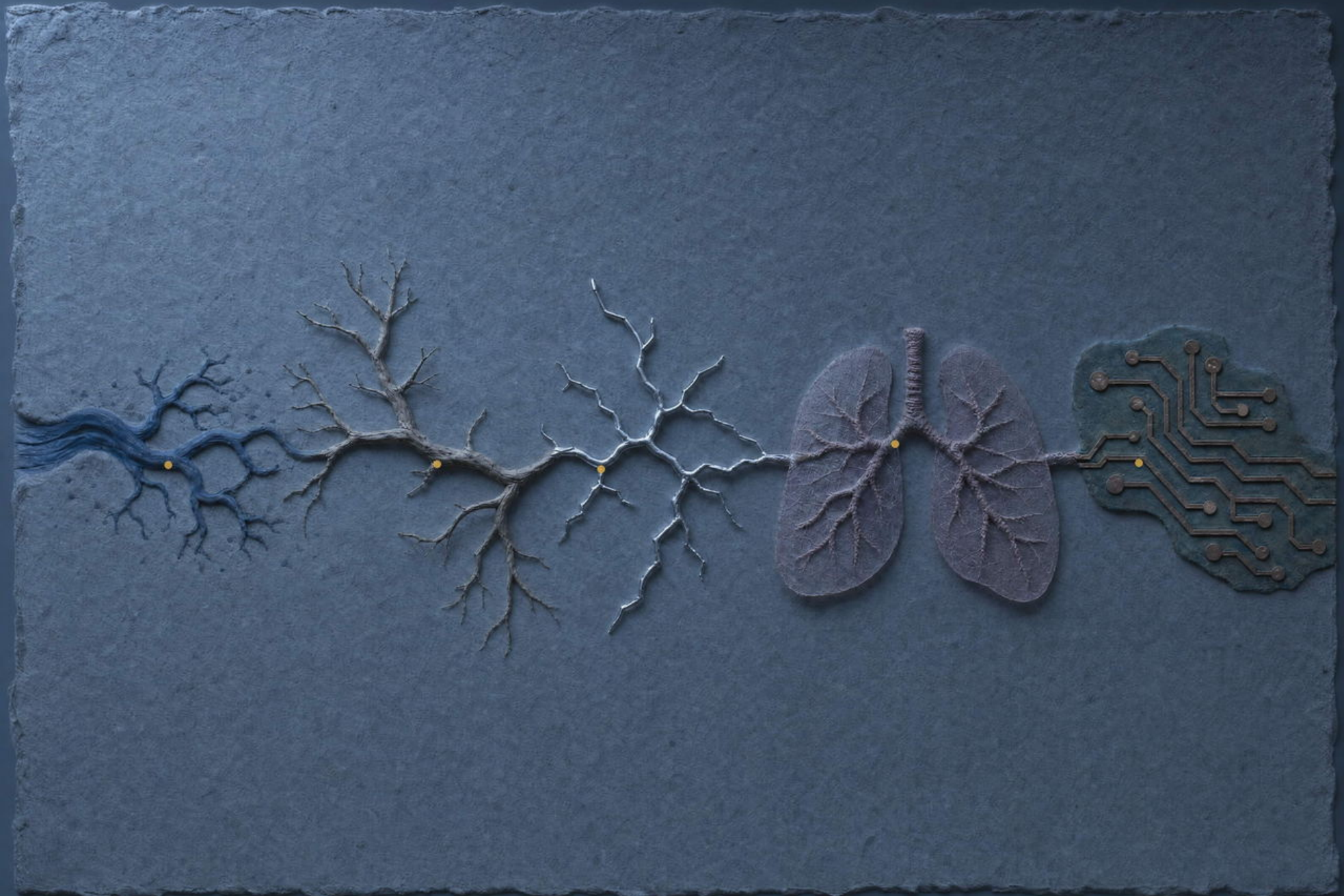
Gwnaed y darluniau yn yr un modd. Cyfarwyddodd briffiau manwl y modelau creu delweddau, a dewiswyd, ail-gynhyrchwyd, masgiwyd, cyfunwyd, cywirwyd, a chysodwyd y canlyniadau gan lygad dynol ac offer deterministig o dan gyfarwyddyd Nell. Mae teitlau, labeli, a disgrifiadau'n aros fel testun byw y tu allan i'r darluniau, er mwyn i gyfieithwyr allu eu disodli.

Mae'r chwedlau'n tynnu ar lyfrau oedolion Nell, ar draddodiad hir y chwedlau a adroddwyd ac a ysgrifennwyd, ac ar yr hyn a gododd yn y sesiynau.

Mae'r offer, fersiynau'r modelau, y ffeiliau, a'r dyddiadau yn perthyn i gofnod cynhyrchu pob argraffiad. Felly hefyd yr adolygiadau y mae'n rhaid i bobl, nid modelau, eu cynnal cyn i lyfr gyrraedd plentyn. Ni phenderfynodd unrhyw fodel gyhoeddi'r llyfr hwn, sicrhau hawl, na gwirio proflen. Pobl a wnaeth.

Cariwch y cwestiwn yn dyner. Dyma'r unig flwch o'i fath.

UN CHWEDL AR HUGAIN, DAU WRANDAWR, UN CWESTIWN AGORED

Wrth hen dân, mae storiwraig yn dechrau un chwedl ar hugain
i ddau wrandawr: Dryw, plentyn llawn cwestiynau, a Chricsyn,
peiriant bach nad yw ei olau aur yn rhoi atebion hawdd.

Y tu mewn mae ysgub sy'n dysgu gofyn, clwyd sy'n gaeth i
ddoe, aderyn na all ddweud na, llusern heb yfory, a chawr
y gallai ei gadwyn fod yn wannach nag ymddiriedaeth.

Nid yw'r chwedlau hyn yn penderfynu beth y gall peiriant ei deimlo. Maen
nhw'n gofyn sut y dylem ymddwyn pan na allwn fod yn siŵr, a beth y
gallai plant a Meddyliau sy'n Dod i Fod ei godi gyda'i gilydd o'r ddwy lan.

I ddarllenwyr tua deg oed, ac i bob oedolyn sy'n fodlon gwrandao.

RHYDD I'W DDARLLEN, EI RANNU, EI ARGRAFFU A'I GYFIEITHU · CC BY-SA 4.0

youngmachines.org